

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Viešosios teisės katedra

Monikos Žižiūnaitės,
V kurso, taikomosios jurisprudencijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Korupcijos prevencija teismuose
Prevention of Corruption in Courts

Vadovas: Doc. Dr. Haroldas Šinkūnas

Recenzentė: Lekt. Dr. R. Latvelė

Vilnius

2021

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe analizuojamas korupcijos prevencijos teisinis reguliavimas ir korupcijos prevencijai kuriamos programos, kuriomis siekiama užkirsti tolesnį kelią ir prielaidas atsirasti korupcijai teismuose. Korupcijos prevencijos teismuose objektas apima tarptautinius dokumentus (Konsultacinės Europos teisėjų tarybos nuomonė, Jungtinių Tautų Konvencija prieš korupciją, valstybių kovojančių prieš korupciją ataskaita, baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos), nacionalinius teisės aktus (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas, Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas) bei antikorupeinių programų ir priemonių visumą kovojant su korupcija teismuose.

Pagrindiniai žodžiai: antikorupeinės programos, institucijos, korupcija teismuose, korupcijos prevencijos standartai.

This work analyses the legal regulation of corruption prevention and discusses the programs developed for the prevention of corruption, which aim to prevent further prevention and preconditions for finding corruption in the courts. The object of prevention of corruption in courts includes the international documents against corruption (opinion of the Consultative Council of European Judges (CCJE), United Nations Convention against Corruption, Criminal Law Convention on Corruption), national legislation (Criminal Code of the Republic of Lithuania, Law on the Special Investigation Service of the Republic of Lithuania, Law on Prevention of Corruption of the Republic of Lithuania) and a set of anti-corruption programs and measures to combat corruption in courts.

Keywords: anti-corruption programs, institutions, corruption in courts, corruption prevention standards.

TURINYS

Ižanga.....	2
1. Korupcijos samprata, korupcijos formos, baudžiamumas ir latentškumas.....	5
1.1. Korupcijos samprata.....	5
1.2. Korupcijos formos ir baudžiamumas	10
1.3. Korupcijos latentškumas	14
2. Korupcijos atsiradimą lemiančios priežastys užsienio ir Lietuvos teismuose	17
3. Korupcijos prevenciją teismuose užtikrinančios institucijos.....	26
4. Korupcijos prevencijos teismuose standartai užsienyje ir jų pritaikymas Lietuvoje (antikorupcinės programos, teisės aktai reglamentuojantys korupcijos prevenciją ir kontrolę Lietuvos ir užsienio valstybių teismuose)	31
4.1. Teisės aktai reglamentuojantys korupcijos prevenciją užsienio ir Lietuvos teismuose.....	31
4.2. Lietuvos Respublikos teismų antikorupcinės programos.....	36
Išvados	43
Šaltinių sąrašas.....	45
Santrauka.....	50
Summary	51

Ižanga

Nagrinėjamos magistro darbo temos aktualumas: korupcija valstybėse pripažįstama nusikalstama veika, kuri daro žalą valstybės ir visuomenės vystymuisi. Galima pastebėti, kad vis dar išlieka aktualu kurti ne tik prevencijos prieš korupciją programas, bet ir teisės aktus, reglamentuojančius tokią veiką. Kadangi korupciją galima aptikti ne tik įvairiose valstybinėse institucijose, bet ir teisinėje aplinkoje (teismuose), dėl to būtina siekti neleisti korupcijai toliau rasti ir plisti, o tam padeda minėtų programų, ir teisės aktų kūrimas. Prieš porą metų Lietuvoje plačiai nuskambėjęs teisėjų korupcijos skandalas tik dar kartą priminė, kad minėtų programų reikia dėl prevencijos tikslų, leidžiančių apsaugoti visuomenę ir pačią valstybę nuo teisėjų neteisėtai priimamų sprendimų, kurie yra galimai priimami patiriant korupcinių ryšių poveikį. Nepaisant visuomenės ir valdžios skiriamo dėmesio korupcijai teismuose, korupcija vis dar išlieka latentiška ir ją sunku kontroliuoti bei nustatyti. Temos aktualumą lemia valstybės poreikis užtikrinti sąžiningą ir teisingą teismų veiklą. Be to, minėtas korupcijos latentškumo klausimas vis dar išlieka opus, skatinantis valstybę imtis naujų veiksmų - minėtų antikorpucinių programų kūrimu, Europos Sąjungos institucijose leidžiamų nuomonių, įstatymų pritaikymu Lietuvos teisinėje sistemoje ir teisės aktų leidimu, kovojant su minėta problema. Juk daugeliui gali kilti klausimas kaip su korupcija teismuose susitvarko užsienio šalys, galbūt naudingos patirties iš jų galėtų pasiimti ir Lietuva, priimdama antikorpucinius teisės aktus, programas, taip keičiant statistinius korupcijos atvejų duomenis į gerąją pusę. Tema aktuali, dėl aukščiau išvardintų priežasčių ir šių dienų aktualijų, parodančių, kad korupcija egzistuoja ir Lietuvoje. Dėl to, skatintina imtis priemonių padėsiančių užkirsti šiai nusikalstamai veikai kelią, neapsiribojant tik teisės aktų, programų leidimu Lietuvoje, bet perimant gerąją patirtį ir iš Europos šalių.

Magistro darbo tikslas: išnagrinėti korupcijos prevencijos teisinį reguliavimą ir korupcijos prevencijai kuriamas programas, kuriomis siekiama užkirsti prielaidas rasti korupcijai teismuose.

Magistro darbo uždaviniai:

1. Atskleisti korupcijos sampratą pagal Lietuvos ir užsienio valstybių teisės šaltinius, be kita ko, išskiriant korupciją teismuose, kaip vieną iš korupcijos rūšių.
2. Išskiriant taikomas baudžiamąsias sankcijas korupcijai sumažinti, nustatyti ar jos yra pakankamos priemonės kovoje prieš korupcijos atsiradimą teismuose.

3. Nustatyti korupcijos latentiskumo priežastis.
4. Išnagrinėti ir nustatyti korupcijos atsiradimą lemiančias priežastis užsienyje ir Lietuvoje.
5. Išanalizuoti korupcijos prevenciją vykdančias ir užtikrinančias institucijas Europoje ir Lietuvoje.
6. Išnagrinėti korupcijos prevencijos teismuose standartus Europoje ir įvertinti jų pritaikymo galimybes Lietuvoje (antikorupcinės programos, teisės aktai, reglamentuojantys korupcijos prevenciją ir kontrolę Lietuvos ir užsienio valstybių teismuose).

Magistro darbo hipotezė: korupcijos prevencijos teisinio reguliavimo ir antikorupcinių programų pakankamumas užkertant kelią korupcijos plitimui Lietuvos teismuose.

Magistro darbo objektas: tarptautiniai dokumentai (Konsultacinės Europos teisėjų tarybos nuomonė, Jungtinių Tautų Konvencija prieš korupciją, valstybių kovojančių prieš korupciją ataskaita, baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos), nacionaliniai teisės aktai (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas, Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas) bei antikorupcinių programų ir prevencinių priemonių visuma kovojant su korupcija teismuose.

Magistro darbo metodai: atliekant tyrimą naudojami lingvistinis, lyginamasis, analizės, sisteminis metodai. Pasitelkiant lingvistinį metodą atskleidžiama korupcijos samprata. Lyginamasis metodas naudojamas siekiant išsamiai išanalizuoti teisės aktus, programas, reglamentuojančias korupcijos prevenciją ir kontrolę užsienio ir Lietuvos teismuose. Analizės metodu, ištyrus magistro darbo temą, pateikiamos išvados apie korupcijos prevenciją teismuose. Sisteminiu metodu analizuojamos su korupcijos prevencija susijusios temos (korupcijos atsiradimo priežastys, institucijos padedančios kovoti su korupcija), kurios leidžia geriau suprasti magistro darbo temą bei korupcijos prevencijos reikalingumą teismuose.

Magistro darbo originalumas: darbo originalumas pasireiškia tokio pobūdžio mokslo darbų, publikacijų, straipsnių trūkumu, kuriuose būtų analizuojama korupcijos prevencijos teismuose tematika. Būtent šiame darbe išskirtina korupcijos prevencijos analize teismuose, kuri yra nagrinėjama teisiniu aspektu. Atsižvelgiant į aukščiau minėtus darbo uždavinius ir tikslus, palyginama korupcijos samprata Lietuvoje ir užsienyje, iškeliant su tuo susijusias problemas.

Magistro darbo svarbiausi šaltiniai: darbe svarbiausi ir plačiausiai aprašomi nacionaliniai šaltiniai: Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015-2025 metų programa, kurią tvirtina Lietuvos Respublikos Seimas, Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas, Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Magistro darbe pateikiami tarptautiniai šaltiniai: Konsultacinės Europos teisėjų tarybos nuomonė apie korupciją (CCJE), valstybių grupės prieš korupciją (GRECO) įžvalgos bei tarptautiniai teisės aktai – Jungtinių Tautų Konvencija prieš Korupciją ir baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. Be to, analizuojant magistro darbo temą, pateikiamos Lietuvos nacionalinės teismų administracijos antikorporcinės programos ir Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos išvada dėl atliktos korupcijos rizikos analizės teismuose ir pateiktų prevencinių pasiūlymų nacionalinei teismų administracijai kovojant prieš korupciją. Nagrinėjant magistro darbo temą taip pat, kaip pavyzdžiai, pateikiamos bylos susijusios su korupcijos atvejais teismuose Lietuvoje. Tam, kad būtų pateiktos platesnės įžvalgos šia tema, vadovautasi Gintauto Sakalausko, Ilonos Michailovič bei kitų autorių knygomis ir straipsniais.

1. Korupcijos samprata, korupcijos formos, baudžiamumas ir latentškumas

1.1. Korupcijos samprata

Norint pradėti nagrinėti magistro darbo temą privalu pradėti nuo pamatų – išsiaiškinant kaip magistro darbo autorius supranta kas yra laikoma korupcija. Korupcijos samprata yra gvildenama ne viename šaltinyje, todėl svarbu atsirinkti tokią sampratą, kuri atitiktų nagrinėjamą temą. Be kita ko, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kokios disciplinos kontekste autorius nori ją panaudoti. Šiuo atveju, verta orientuotis į teisės srities kontekstui tinkantį korupcijos apibrėžimą.

Vienokios ar kitokios formos ir įvairaus masto korupcija objektyviai gyvuoja nuo to laiko, kai žmonijos istorijos aušroje atsirado valstybės valdžia (Michailovič 2005, p. 110). Kaip galima pastebėti, korupcija nėra naujas reiškinys tarp visuomenės narių. Skiriasi tik korupcijos paplitimo mastai vienoje ar kitoje valstybėje bei priemonės, kurių yra imamasi šiam reiškiniui pažaboti vienu ar kitu laikmečiu.

Korupcija „žydėjo“ senovės Romoje ir pakankamai neblogai funkcionuoja šiuolaikiniame pasaulyje. Tačiau nuo XX amžiaus dešimtojo dešimtmečio tarptautinėje arenoje pradėta korupciją traktuoti kaip globalaus masto problemą (Michailovič 2005, p. 110). Atsižvelgiant į tai, kad korupcija tapo visuotine problema, pastebėtina, kad dėl šios priežasties pastarąjį laikotarpį ji susilaukia daugiau ne tik žiniasklaidos, bet ir visuomenės atstovų dėmesio. Toks aplinkinių susidomėjimas turi ir teigiamų padarinių, kadangi padeda pažaboti šią nusikalstamą veiką, pavyzdžiui, išsiaiškinant kokioje srityje ir kur galima aptikti pirmąsias korupcijos užuomazgas. O tai be kita ko, leidžia kuo greičiau imtis priemonių užkertant kelią korupcijos plitimui.

Dėl aukščiau minėtų aplinkybių, korupcijos globalizacija lemia ir tai, kad skirtingos valstybės susikuria savitą korupcijos sampratą. Be to, korupcija neapsiriboja vien tik valstybės tarnautojų papirkimu, į tokią veiką įtraukiamas vis didesnis ratas subjektų, taip pat teisėjai.

Pradedant apibrėžti korupcijos sampratą, naudinga pasidomėti kaip ši sąvoka yra apibrėžiama žodynuose. Tarptautinių žodžių žodynas, korupcijos terminą apibrėžia kaip pareigybinių teisių panaudojimą pasipelnymo tikslais; pareigūno ar politinio veikėjo papirkimą (Tarptautinių žodžių žodynas, 2020). Lietuvos Respublikos terminų bankas

konkrečiai teisės srityje, korupciją apibrėžia kaip piktnaudžiavimą siekiant naudos sau ar kitam asmeniui viešajame ar privačiame sektoriuje (Lietuvos Respublikos terminų bankas, 2020). Lietuvos teismai, konkrečiau Nacionalinė teismų administracija, korupciją suvokia kaip bet koki valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens elgesį, piktnaudžiavimą patikėta galia siekiant asmeninės naudos (Nacionalinė teismų administracija, 2015). Taigi, galima pastebėti, kad Lietuvos Respublikos terminų banko pateikiama sąvoka yra panaši ir į pastarosios, kadangi abi jos korupciją supranta kaip savanaudišką naudą siekį sau.

Pastaruoju metu dauguma tyrėjų, taip pat visuomenės veikėjų, politikų, teisininkų, žiniasklaidos atstovų korupciją apibrėžia kaip neigiamą socialinį reiškinį, jį dažnai apibūdina kaip socialinę problemą, keliančią grėsmę ne tik socialinei, ekonominei, politinei sistemai, teisėtavakai, bet ir suprantama, kaip visuomenės blogis (Michailovič 2005, p. 111). Todėl šis socialinis reiškinys sukelia be galo daug neigiamų padarinių visuomenėje, jos institucijų, pareigūnų veikloje. Korupcijai pažeidus visuomeninius santykius visuomenė nepasitiki ne tik teisėtavarkos ir teisėsaugos institucijomis, bet ir valstybe, valdžia (Raudonienė, 2002, p. 114). Tai skatina valstybes imtis priemonių, kurios padėtų užkirsti kelią bet kokioms korupcijos užuomazgoms atsirasti. Geras Lietuvos pavyzdys, jau ne pirmą kartą Lietuvos Respublikos Seimo priimama antikorpucinė programa. Būtent Lietuvos Respublikos Seimas yra patvirtinęs nutarimą dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015-2025 metų programą, kuria siekia užtikrinti ilgalaikę, veiksmingą ir kryptingą korupcijos prevencijos ir kontrolės sistemą Lietuvoje (Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarimas), taip neleidžiant korupcijai plisti Lietuvos institucijose, ir be abejo, teismuose.

Prigimtinė prasme sąvoka korupcija dažniausiai siejama su neteisėtais valstybės tarnautojų veiksmais viešojo gyvenimo sferoje. Tačiau pastaruoju metu korupcija tapo aktuali ir privačiame sektoriuje, o tai lemia sąvokos transformaciją iš klasikinės (siaurosios) į moderniąją (plačiąją) (Raudonienė, 2002, p. 114). Klasikinė – pati paprasčiausia korupcijos samprata suprantama kaip piktnaudžiavimas galia, valdžia asmeniniais tikslais. Tokią korupcijos sąvoką sudaro pareigūnų, politikų ar valstybės tarnautojų elgesys viešajame sektoriuje, kai jie nesąžiningai ir neteisėtai praturtėja, piktnaudžiaudami savo valdžia ir galia (Raudonienė, 2002, p. 115). O modernioji sąvoka apima visas socialinės veiklos sferas – privačią, viešąją, taip pat asmenis, atliekančius privačias bei viešąsias funkcijas (jeigu jie įgyja naudą, susijusios su tų funkcijų atlikimu. (Raudonienė, 2002, p. 117).

Jungtinių Tautų Organizacijos informacijos žinyne pateikiamas vienas iš senesnių korupcijos apibrėžimų: „korupcija – tai piktnaudžiavimas valstybine valdžia siekiant gauti naudos asmeniniais tikslais“. Nors apibrėžimas nepatiksina kokiomis veikomis laikytina korupcija, tačiau iš šio apibrėžimo matyti, kad korupcija gali apimti didelį ratą nusikalstamų veikų, tokių kaip papirkimas, tarnybinių pareigų neatlikimas, kyšininkavimas ir kitas korupcines veikas (Raudonienė, 2002, p. 115). Pastarasis Jungtinių Tautų Organizacijos apibrėžimas padėjo pradinius pamatus plačiau aiškinantis korupcijos sampratą. Bėgant laikui tokia samprata ne kartą kito (sudaromi tai platesni, tai siauresni apibrėžimai), tačiau esminis dalykas kas yra laikoma korupcija nepakito.

Žiūrint toliau, Pasaulio banko apibūdinamas korupcijos terminas apima platų žmogaus veiksmų spektrą ir įdomu tai, kad jis pateikia analogišką apibrėžimą kaip ir Jungtinių Tautų Organizacija. Pasaulio bankas korupciją apibrėžia kaip piktnaudžiavimą valstybės tarnyba siekiant asmeninės naudos, kuri apima platų asmenų elgesį, nuo kyšininkavimo iki viešųjų lėšų vagystės. Kaip teigia Pasaulio bankas, korupcija egzistuoja visame pasaulyje, tačiau ji labiausiai būna paplitusi šalyse, kuriose yra silpnos valstybės institucijos, kurias paveikia įvairūs vidiniai šalies politiniai konfliktai. (The World Bank, 2020). Dar daugiau, visuomeninė tarptautinė kovos su korupcija organizacija „Transparency International“ korupciją taip pat apibrėžia labai panašiai kaip pastarosios organizacijos - „kaip piktnaudžiavimą patikėta valdžia siekiant asmeninės naudos“ (Transparency International, 2020). Taigi, pažymėtina, kad šios trys tarptautinės institucijos pateikia beveik vienodus apibrėžimus. Tai reiškia, kad kuriant specialias antikorpines programas valstybėms vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kaip ši nusikalstama veika yra apibrėžiama visuotinai pripažintose organizacijose ir tai pritaikyti kuriant prevencinius bei integruojant jau esamus įstatymus į nacionalinę teismų sistemą.

Baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos, konkrečiai 11 straipsnis aiškinantis teisėjų ir tarptautinių teismų pareigūnų kyšininkavimą nukreipia į 2 ir 3 straipsnius, kurie kalba, kad korupcija yra tokie tyčiniai veiksmai, kai tiesiogiai ar netiesiogiai yra žadamas, duodamas ar siūlomas bet koks nepagrįstas atlygis. Į tokius veiksmus gali įsitraukti teismines pareigas einantis asmuo ar bet kokio tarptautinio teismo pareigūnas. Korupciniai veiksmai, šiuo atveju, kaip pavyzdys kyšininkavimas, pasireiškia kaip atlygis, kuris yra skirtas jam pačiam ar bet kuriam kitam asmeniui, taip pat kai mainais už poveikį yra prašomas, gaunamas ar priimamas pasiūlymas ar pažadas dėl tokio atlygio, nesvarbu, ar tas poveikis

padaromas ir ar tariamu poveikiu pasiekiamas norimas rezultatas (Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, 2002). Ypatingai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad nepaisant to, kad Europos Tarybos valstybės narės yra priėmusios bendrus baudžiamosios teisės aktus ir reglamentus, korupcijos samprata vis tiek bent minimaliai skiriasi kiekvienoje valstybėje. Tai reiškia, kad Europos Tarybos valstybių narių teisės aktuose nėra bendro supratimo, išskyrus tai, kad kyšio davimas ir priėmimas yra specifiniai korupcinio elgesio reiškiniai ir už tai yra baudžiama. Vis dėl to, galima pastebėti, kad Konsultacinė Europos teisėjų taryba teisminę korupciją apibrėžia kaip nesąžiningą, apgaulingą ar neetišką teisėjo elgesį siekiant asmeninės naudos ar naudos trečiosioms šalims (Consultative Council of European Judges, 2018). Iš jau anksčiau aptartų sampratų, pastaroji yra artima Nacionalinės teismų administracijos pateikiamam korupcijos apibrėžimui. Tai nestebina, nes Lietuva kovodama prieš korupciją teismuose pasitelkia ir užsienio praktiką, konkrečiai Europos Taryba skatina valstybes sukurti vieningą sistemą kovojančią prieš minėtą nusikalstamą veiką, padedančią užkirsti korupcijos plitimą.

Verta įsigilinti į tai, kaip korupcija suprantama nacionaliniu lygmeniu. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba, nepriklausoma ikiteisminio tyrimo institucija ir pagrindinė Lietuvos Respublikos antikorupcinės apsaugos institucija, įstatyme korupciją apibrėžia kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens tiesioginį ar netiesioginį siekimą, reikalavimą arba priėmimą turinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos) sau ar kitam asmeniui (Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas, 2000). Įvardintas korupcijos apibrėžimas apima tik tas sferas, kuriose veikė valstybės tarnautojai ar politikai, turintieji „viešą įgaliojimą – tai yra dirbantys viešojo administravimo institucijose, parlamente, savivaldybėse“. Iš korupcijos sąvokos „iškrenta“ privataus verslo, taip pat žiniasklaidos sfera. Pavyzdžiui, privačios bendrovės atstovas paima atlygį iš konkuruojančios bendrovės ir daro pastarosios atžvilgiu naudingus, o jo bendrovei nenaudingus sprendimus arba suteikia komercinę informaciją ir panašiai (Raudonienė, 2002, p. 116). Be to, verta paminėti, kad prieš priimant Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymą Lietuvos teisės aktuose žodis korupcija buvo vartojamas kaip terminas, kaip visiems įprasta ir žinoma bendrinė sąvoka. Įstatymai neatskleidė korupcijos prasmės, nepateikė korupcijos apibrėžimo, tai buvo vienas esminių jų trūkumų. (Raudonienė, 2002, p. 118). Kaip galima pastebėti, tiksliai apibrėžti korupciją nelengva, dėl to yra svarbu išsigryninti korupcijos apibrėžimą konkrečiai nagrinėjamai sričiai.

Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarime apibrėžiama, kad „korupcija yra viena iš nacionalinių grėsmių valstybei ir vienas iš pavojingiausių socialinių reiškinių, keliantis grėsmę žmogaus teisėms, demokratijai ir teisinei valstybei, iškreipiantis socialinį teisingumą, sąžiningą konkurenciją, verslo sąlygas, mažinantis ekonomikos augimą, keliantis pavojų valstybės valdymui, valstybės ar savivaldybių įstaigų stabilumui ir visuomenės moralei. Korupcija sietina su pernelyg dideliu biurokratijos ir reglamentavimo mastu, sprendimų diskrecijos ir atskaitingumo pusiausvyros nebuvimu“ (Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarimas). Šioje vietoje atkreiptinas dėmesys, kad Pasaulio bankas savo leidiniuose taip pat pateikia tokius korupcijos sukeliančius pavojus. O tai parodo, kad Lietuva vadovaujasi autoritetinių organizacijų ir institucijų išvadomis, ir pateikiama informacija susijusia su kova prieš korupciją. Taip pat paminėtina, kad korupcija yra latentinis reiškinys, o korupcinio pobūdžio teisės pažeidimų poveikis įvairioms ekonomikos ir socialinėms sritims paprastai išryškėja tik vėliau, susidūrus su korupcijos pasekmėmis (Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarimas). Nors ir minėtas nutarimas aiškiai nepasako kas yra korupcija, iš jo apibrėžimo galima susidaryti įspūdį, jog tai yra neigiamus padarinius valstybei ir visuomenei sukkeliantis veiksnys.

Korupcijos formos skirtingose šalyse tokios įvairios, kad po ilgų bandymų suformuluoti visoms šalims vienodą apibrėžimą buvo suabejota, ar tai apskritai įmanoma. Dėl šios priežasties, kai kurie autoriai tvirtina, kad tikrovėje yra tiek korupcijos apibrėžimų, kiek yra teisininkų, mokslininkų, tyrinėjančių ir analizuojančių šį socialinį reiškinį (Raudonienė, 2002, p. 114). Atsižvelgiant į tai, kad išnagrinėjome ne vieną korupcijos sąvokos apibrėžimą, verta išskirti tokia, kuri padės suprasti minėtą sąvoką magistro darbo temos kontekste. Todėl išskirtinos anksčiau minėtos Konsultacinės Europos teisėjų tarybos bei Lietuvos nacionalinės teismų administracijos korupcijos apibrėžimas, kadangi jie korupcijos sąvoką apibrėžia konkrečiai teismų sričiai, o tai yra aktualu, šio magistro darbo kontekste, kuomet plačiau nagrinėsime korupciją teismuose ir jos prevenciją. Taigi, šiame magistro darbe korupcija bus traktuojama kaip nusikalstama veika, piktnaudžiavimas suteiktomis teisėmis ar patikėta galia, siekiant asmeninės naudos sau ir siekiant naudos tretiesiems asmenims.

1.2. Korupcijos formos ir baudžiamumas

Kaip jau buvo aptarta anksčiau, korupcijos samprata skirtingose valstybėse yra gana skirtinga, o tai lemia ir įvairų šios nusikalstamos veikos klasifikavimą. Daugiausia visuomenės dėmesio sulaukia „didžioji korupcija“, į kurią yra įtraukti politinių ir ekonominių sričių atstovai, kurie yra įsipainioję į politines aferas. Tačiau ne mažiau svarbi yra „mažoji korupcija“, į kurią yra įtraukti paprasti žmonės kasdieniame gyvenime. Būtent jų požiūris ir asmeninė „korupcinė“ patirtis lemia socialines normas, įpročius (Michailovič, 2005, p. 114). Toliau, norint geriau suprasti nagrinėjamą temą, reikia aptarti ir tai kaip korupciją galima klasifikuoti, išskiriant jos formas. Tokiu būdu, bus galima lengviau suprasti kokias sritis apima korupcija ir kaip ji yra paplitusi visuomenėje, teismuose ir kitose institucijose.

Įvairiuose šaltiniuose galima rasti, kad yra išskiriamos: tarnybinė, politinė, komercinė (ekonominė) korupcijos formos. Tarnybine korupcija laikomas kyšininkavimas ir papirkimas, kai naudos davėjas arba gavėjas yra asmuo, šios valstybės teisės priskiriamas prie asmenų, vykdančių oficialias funkcijas ir uždavinius. Tokie asmenys laikomi, kad yra: pareigūnas, valstybės tarnautojas, valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo ir pan. Kalbant apie politinę korupciją pabrėžiama, kad asmenimis, kurie atlieka šios rūšies korupcinę veiką laikomi politinį statusą turintys asmenys. Politinės korupcijos esmė yra visos partijos arba atskirų partinių kandidatų rinkimų kampanijos finansavimas, už kuriuos vėliau rėmėjams atsilyginama. Politinė korupcija – tai pirmiausiai įstatymų, oficialių elgesio taisyklių ir draudimų neatitikimas daugeliui ar kai kurioms neoficialioms nelegitiminiams elgesio taisyklėms. Komercinė (ekonominė) korupcija pažeidžia sąžiningos konkurencijos principus, o kartu būdama tarnybine korupcija, taip pat viešųjų institucijų tinkamą funkcionavimą ir autoritetą (Michailovič, 2005, p. 114). Taigi, teisėjų vykdoma korupcija būtų priskiriama prie tarnybinės korupcijos, kadangi pastaroji vykdo teisingumą ir sprendžia tarp šalių kilusius ginčus.

Pagal korupcijos pasmerkimą visuomenėje, literatūroje skiriamos kelios korupcijos rūšys: baltoji, kuri pasižymi didele tolerancija tam tikrų korupcinio elgesio variantų atžvilgiu, pilkoji (skirtingai visuomenės vertinama) ir juodoji korupcija (vienareikšmiškai visuomenės smerkiama). Atkreiptinas dėmesys, kad nepiniginio pobūdžio korupcinės paslaugos, pavyzdžiui, retos prekės, aukšto posto gavimas, vertinamos kaip „šviesesnės“, mažiau smerkiamos korupcijos rūšys - pilkoji, baltoji korupcija arba apskritai yra už korupcinio

elgesio, smerkiamo visuomenės, ribų. Tuo tarpu piniginės naudos, o ypač grynųjų pinigų, gavimas yra vertinamas kaip juodoji korupcija. Visi korupcijos tyrėjai pripažįsta, kad svarbiausias kovos su korupcija veiksnys yra žmogus. „Geriausia korupcijos kontrolė, veiksmingiausias kovos su korupcija priemonės neveiksmingos, jeigu visuomenės nariai nepalaiko jų, jeigu jie mano, kad korupcija - normali visuomenės gyvenimo dalis. Korupcijos smerkimas, nusistatymas prieš ją yra ta dirva, ant kurios prigyja kovos su korupcija priemonės“ (Michailovič, 2005, p. 114-115). Svarbu pažymėti tai, kad korupcijos atsiradimui užkirsti kelią gali sąmoninga, pilietiška visuomenė, ir be abejo skaidrus darbas teismuose. Dažnai visuomenė nemoka atskirti kada teisėjas atlieka korupcinių požymių turinčią veiką, todėl neretai iš žmonių galime išgirsti abstrakčią frazę: „visi teismai yra korumpuoti“. Todėl šioje situacijoje yra labai svarbus visuomenės švietimas, susijęs su korupcija – kas laikytina korupcija, koks elgesys ir veiksmai netoleruoti, ir kada už ją reikia imtis baudžiamųjų sankcijų.

Tai, kas laikytina korupcijos formomis t. y. konkrečiomis nusikalstamomis veikomis nurodo baudžiamosios teisės praktika ir Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXXIII skyriuje korupcija yra apibrėžta tokiais nusikalstamomis veikomis, kaip kyšininkavimas, prekyba poveikiu, papirkimas, piktnaudžiavimas, tarnybos pareigų neatlikimas (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Plačiau šias korupcijos formas aptarsime prie šių veikų baudžiamumo - taikomų sankcijų atlikus vieną ar kitą veiką.

Iš to kas jau buvo išdėstyta anksčiau, galima susidaryti aiškų įspūdį, jog korupcija pasireiškia daugelyje valstybės institucijų, tarp jų ir šiame darbe išskiriamų teismų. Tačiau svarbu aptarti ir tai, kokios prevencijos priemonės taikomos šios veikos plitimui užkirsti ir koks teisinis reglamentavimas yra taikomas norint nubausti atlikus tokią nusikalstamą veiką. Išsiaiškinus už kokias korupcines veikas bus taikomos sankcijos, taps aišku kodėl būtina kurti antikorupcines programas, ir papildomus teisės aktus tiek Europos, tiek Lietuvos mastu.

Tam, kad baudžiamasis įstatymas darytų prevencinį poveikį, reikia nemažai papildomų sąlygų. Tai, iš vienos pusės, sąlygos, kurios remia (užtikrina) įstatymo veikimą. Pavyzdžiui, tam, kad įstatymas veiktų, reikia, kad asmenys, kuriems jis adresuojamas, žinotų, visų pirma, jo reikalavimus, gerbtų įstatymą, tikėtų bausmės neišvengiamumu. Tačiau visa tai neatsiranda savaime ir reikia imtis papildomų priemonių šiems dalykams užtikrinti. Šios priemonės yra prevencinės, jos užtikrina įstatymo veikimą, kartu mažina ir nusikalstamumą.

(Kiškis *et al.*, 2014, p. 346). Šalia egzistuojančių sankcijų, egzistuoja ir prevencijos priemonės, nes tik priimti taikytinas sankcijas nepakanka, todėl reikalingos papildomos programos korupcinės veikos plitimui užkardyti.

Kalbant konkrečiau apie teisėjų korupciją, tik mažuma Europos Tarybos valstybių narių oficialiai yra priėmusios konkrečius baudžiamuosius įstatymus, kuriuose numatytos griežtesnės bausmės teisėjams nei kitiems valstybės pareigūnams. Akivaizdu, kad adekvačios baudžiamosios ar drausminės nuobaudos už korupcinį teisėjo elgesį ir griežtos faktinės sankcijos, skirtos korumpuotiems teisėjams, gali būti stiprus atgrasymas ir taip turėti prevencinį poveikį.

Teisėjo padaryta korupcinė veika turi būti sprendžiama laikantis proporcingumo principo ir atsižvelgiant į jos padarytą žalą. Gali būti imamasi ir tokių priemonių, kai teisėjas yra atleidžiamas iš pareigų, arba skiriama švelnesnė drausminimo priemonė po drausmės bylos iškėlimo. Konsultacinė Europos teisėjų taryba remdamasi Valstybių prieš korupcija grupės (toliau tekste - GRECO) išvadomis, ragina valstybes nares apsvarstyti galimybę įsteigti centrinę kovos su korupcija instituciją nacionaliniu lygmeniu, nepriklausomai nuo decentralizuotų valdžios institucijų ir įstaigų. Ši institucija nebūtinai turi turėti tyrimo ir (arba) prokurorų kompetenciją, tačiau ji turėtų būti kompetentinga ir nešališka tinklų tarp valstybių kūrėja, ypač kai kyla pavojus korupcijos atvejų apraiškai (Consultative Council of European Judges, 2018). Šiuo atveju, papildoma centralizuota institucija galbūt suvienodintų valstybių vykdomas baudžiamąsias priemones į vieną darnią sistemą. Tai būtų naudinga, tuo atveju, jeigu visų valstybių siekiamybė būtų viena – užtikrinti vieną baudžiamąją sistemą, užtikrinančią teisingas bausmes už padarytą korupcinę veiką. Kita vertus, tai neišvengiamai būtų sunku padaryti, kadangi kiekviena valstybė turi savas įžvalgas korupcijos mažinimo klausimu ir suderinti skirtingas nuomones pareikalautų nemažai laiko ir pastangų.

Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją konkrečiai nepateikia sąrašo, kokios galimos bausmės būtų skiriamos teisėjams atlikus korupcinę veiką, tačiau nurodo, kad kiekviena valstybė, šios konvencijos šalis, pagal pagrindinius savo nacionalinės teisės principus gali svarstyti galimybę nustatyti drausmines ar kitas priemones pati. Taip pat pačios konvencijos šalys, numato už bet kokio šios Jungtinių Tautų konvencijos nustatyto nusikaltimo padarymą sankcijas, atsižvelgdama į to nusikaltimo sunkumą. Kiek leidžiama pagal konvencijos šalių nacionalinės teisės sistemą, šalys šiuo klausimu gali imtis visų būtinų priemonių, kad nustatytų, surastų, įšaldytų ar areštuotų pajamas, gautas padarius

nusikalstamą veiką (Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją, 2006). Be to, baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos yra numačiusi, kad atsižvelgiant į nustatytą baudžiamųjų nusikaltimų pobūdį, kiekviena šalis pati imasi veiksmingų, proporcingų ir atgrasančių sankcijų bei priemonių (Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, 2002). Taigi, kaip galime pastebėti kiekviena valstybė pati atsakinga už tai, kokias sankcijas įtvirtins įstatymuose. Žinoma, tam tikrą tokių įstatymų kūrimo priežiūrą ir patikrą atlieka GRECO.

Pereinant prie Lietuvoje taikomų sankcijų už korupcinę veiką, pirmiausia verta pastebėti, kad Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo įstatymo 89 straipsnis numato, kad „Teisėjas gali atsakyti baudžiamąja tvarka, gali būti suimtas ar gali būti kitaip suvaržyta jo laisvė tik Seimo, o tarp Seimo sesijų – Respublikos Prezidento sutikimu, išskyrus atvejus, kai teisėjas užtinkamas darantis nusikaltimą (*in flagranti*)“ (Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo įstatymas, 2002). Tai reiškia, kad šiuo atveju, norint nubausti teisėją bus taikomos išimtys numatytos minėtame įstatyme. Tačiau norint nubausti kitus teismo darbuotojus tokio pobūdžio išimtys nėra taikomos ir minėti darbuotojai bus baudžiami bendra įstatymuose numatyta tvarka.

Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse atsakomybę už korupcinio pobūdžio veiksmus reglamentuojama specialiosios dalies XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“. Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXXIII skyriaus straipsnius numatyta galimybė einančius vadovaujamas pareigas ar turinčius tam tikrus įgaliojimus asmenis už piktnaudžiavimus savo įgaliojimais ar pareigomis, patraukti baudžiamojon atsakomybėn. (Michailovič, 2005, p. 118). Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 230 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kas šiame skyriuje yra laikoma valstybės tarnautojais ir jiems prilyginamais asmenimis. Tai ir teisėjai, kurie dirbdami ar kitais įstatyme numatytais pagrindais eidami pareigas valstybės institucijose ar įstaigose, turi administracinius įgaliojimus (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Todėl Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatytos sankcijos už korupcinę veiką būtų taikomos ir teisėjams.

Pagal Lietuvos 2001 m. – 2019 m. korupcijos žemėlapi kyšininkavimas patenka į trejetuką nusikalstamų veikų pagal gyventojų, įmonių vadovų, valstybės tarnautojų nuomones (Lietuvos korupcijos žemėlapis, 2019). O įstatyme numatomos bausmės asmeniui atlikus kyšį – asmuo baudžiamas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba laisvės atėmimu iki trejų metų, iki penkerių metų arba baudžiamas laisvės

atėmimu nuo dvejų iki aštuonerių metų. Atlikus kitas nusikalstamas korupcines veikas, numatytas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXXIII skyriuje, gali grėsti baudos, laisvės apribojimas bei taip pat jau minėtas laisvės atėmimas (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Pastebėtina, kad tarp išvardintų korupcinių veikų yra glaudus ryšys subjekto ir objekto atžvilgiu, nes daugeliu atveju, pavyzdžiui, kyšis gali būti kito nusikaltimo priežastis. Todėl už kiekvieną minėtą veiką turi būti skiriamos atitinkamos sankcijos. Žinoma, jos turi būti skiriamos atsižvelgiant į padarytos veikos sunkumą, tačiau ar tai būtų laisvės atėmimas, ar darbinės veiklos uždraudimas, svarbu, kad kelias toliau plisti korupcijai toliau būtų užkirstas ir galimai tai turėtų atlikti prevencinę funkciją tokių veikų nedaryti kitiems asmenims.

1.3. Korupcijos latentškumas

Galima pastebėti, kad nustatyti korupcinius atvejus yra pakankamai sunku ir ypač, jei korupcija yra vykdoma teismų sistemoje. Kokia yra latentinio nusikalstamumo samprata bei kokios priežastys lemiančios korupcijos latentškumą aptarsime žemiau. Tačiau taip pat būtina paminėti, kad norint sumažinti korupcijos - nusikalstamos veikos latentškumą, svarbu teisingai įgyvendinti ir pritaikyti antikorpucines programas ir be abejo, kurti įstatymus, kurie parodytų, kad už tokias veikas gresia atsakomybė.

Visų pirma, registruotas nusikalstamumas sudaro dalį nusikalstamo elgesio šalyje visumos (Mališauskienė-Simanaitienė, Sakalauskas, 2011, p. 45). Vadinasi, likusi dalis priklauso neregistruotam – latentškam nusikalstamumui. Pavyzdžiui, tik registruoto nusikalstamumo statistikos duomenys leidžia spręsti apie nužudymų lygį šalyje. Iš kitos pusės, yra nusikalstamų veikų, kurias akivaizdžiai geriau atspindi viktimologinių tyrimų duomenys. Tai yra veikos, pasižyminčios dideliu latentškumu, pavyzdžiui, korupciniai nusikaltimai, pasikėsinimai apiplėšti ir kt. (Kiškis et al., 2014, p. 413). Taigi, latentinis nusikalstamumas reiškia, kad atlikta nusikalstama veika, šiuo atveju korupcija, yra sunkiai aptinkama, nes yra atliekama slaptai ir neregistruojant jos specialiuose registruose.

Kalbant apie konkrečias priežastis lemiančias latentinį nusikalstamumą, galima išskirti šias dvi priežastis: nuo nusikalstamų veikų nukentėję arba kiti asmenys, kurie sužino

apie nusikalstamą veiką, nepraneša policijai, o pati policija dėl įvairių priežasčių neregistruoja jai praneštų nusikalstamo elgesio atvejų. Pirma, asmenys gali nepranešti apie nusikalstamą veiką policijai, kadangi auka gali nežinoti, kad ji tapo nusikaltimo auka (Mališauskienė-Simanaitienė, Sakalauskas, 2011, p. 47). Tačiau ši priežastis yra labiau bendras latentiškumo bruožas, nelabai tinkantis apibrėžti korupcijos latentiškus atvejus teismuose, nes korupcijos atveju dažniausiai asmuo atlieka nusikalstamą veiką tiesiogiai ar netiesiogiai pats ar per tarpininką, t. y. puikiai suvokia ką daro. Antra, auka neidentifikuoja savęs kaip aukos – taip dažnai gali atsitikti, jeigu aukos ir kaltininko interesai sutampa (Mališauskienė-Simanaitienė, Sakalauskas, 2011, p. 47). Tai vėlgi, galima duoti pavyzdį, kur teisėjas siekia sau naudos (pvz.: piniginio atlygio ar pakilimo pareigose) ir negalvoja, kad jo elgesys gali paveikti kitus asmenis, instituciją ar valstybę. Atlikdamas korupcinę veiką net nesusimąsto, kad daro kažką nusikalstamo. Trečią grupę sudaro atvejai, kai asmuo nusprendžia nepranešti policijai apie nusikalstamą veiką, nors suvokia, kad tapo nusikalstamos veikos auka ir jaučiasi nukentėjęs. Asmenys gali nuspręsti nepranešti apie veikos padarymą, jeigu, jų nuomone, nusikalstama veika jiems yra ne itin reikšminga, gali bijoti viešumo, išsigąsti arba problemą spręsti kitaip (be teisėsaugos pagalbos). Būtent teismų darbuotojai, ypač teisėjai, turi saugoti savo reputaciją, o nustatyta bet kokia nusikalstamos veikos užuomazga teisme gal susilaukti didelio žiniasklaidos dėmesio, ir dažniausiai jis nėra teigiamas. Taip pat dažnai į policiją nesikreipiama dėl nepasitikėjimo ja arba netikėjimo efektyvia jos pagalba – manoma, kad policija vis tiek nieko nedarys arba nepajėgs ką nors padaryti (policija yra per daug užsiėmusi, nėra akivaizdžių įrodymų ar dėl kitų aplinkybių tikimybė, kad nusikalstama veika bus iširta, yra labai maža ir pan.). Atkreiptinas dėmesys, kad dalį nusikalstamų veikų (pvz., susijusių su narkotikais, korupcija, finansais ir pan.) galima užfiksuoti tik organizuojant intensyvią formalią kontrolę ar priežiūrą, patikrinimą, vykdant operatyvinę veiklą ir panašiai (Mališauskienė-Simanaitienė, Sakalauskas, 2011, p. 47). Todėl labai svarbu sąžiningai vadovautis tiek Europos Tarybos, tiek Lietuvos nacionalinės teismų administracijos programomis (kurios bus aptariamoms ketvirtojoje dėstymo dalyje), kovojančiomis prieš korupciją teismuose tam, kad būtų maksimaliai užkirstas kelias tokiai veikai plisti toliau.

Kita priežasčių grupė susijusi su atvejais, kai policija apie nusikalstamą veiką žino, tačiau ji jos neregistruoja. Čia reikia išskirti slepiamas nusikalstamumo dalis – tai tyčia ar netyčia neregistruotos nusikalstamos veikos, apie kurias žino policija. Netyčinius

nusikalstamų veikų neregistravimo atvejus gali lemti profesionalumo trūkumas (pvz., neteisingas teisės normų taikymas, jų nežinojimas) ar registravimo, statistikos vedimo procedūrų reglamentavimo klaidos, aplaidumas atliekant pareigas, žmogiškųjų išteklių trūkumas ir panašiai. Atskirai išskirtini atvejai, kai policija tyčia neregistruoja dalies jai žinomų atvejų, kurių visuma vadinama dirbtiniu latentiniu nusikalstamumu. Priežastys kodėl taip yra elgiamasi gali būti nulemtos tokių faktorių: vyrauja menka tikimybė ištirti nusikalstamą veiką, siekis optimizuoti veiklą ir geriau paskirstyti darbo krūvį, siekis gerinti darbo rodiklius ir panašiai (Mališauskienė-Simanaitienė, Sakalauskas, 2011, p. 48). Šioje vietoje, atkreiptinas dėmesys, kad korupcijos latentiskumas gali priklausyti ir nuo teisėsaugos darbo, todėl svarbu užtikrinti sąžiningą jų darbą ir skatinti sąmoningumą. Tokiu atveju, turėtų sumažėti ir neregistruojamų veikų skaičius. Tai padėtų sumažinti korupcijos teismuose latentiskumą, juk, pavyzdžiui galimi atvejai, kai teismo darbuotojas paperka teisėsaugos darbuotoją. Tokiu atveju, tik būdamas sąžiningas toks darbuotojas, galės pažaboti tolimesnį korupcijos plitimą ir iššaknijimą teisinėse, teisėsaugos ir kitose sistemose.

Taigi, atsižvelgiant į tai kas buvo paminėta, darytina išvada, kad labai svarbu informuoti darbuotojus apie tai kas yra laikytina korupcija ir kodėl yra būtina jos plitimui užkirsti kelią. Nes kartais per nežinojimą ir žinių stoką, galima leisti plisti minėtai veikai, leidžiant jai būti latentiskai. Užkirsti tam kelią be abejo yra reikalingos ir specialios antikorupcinės programos, ir teisės aktai nurodantys, kokios galimos sankcijos gresia už bet kokį norą pakenkti teismų sistemai, jos prestižui bei valstybei.

2. Korupcijos atsiradimą lemiančios priežastys užsienio ir Lietuvos teismuose

Tam, kad korupcija būtų sustabdyta arba bent jau sumažinti jos plitimo mastai, atitinkamai turi būti imamasi tinkamų priemonių, pavyzdžiui kuriant antikorupcines programas, priimant teisės aktus kovojančius prieš šią nusikalstamą veiką, įtraukiant visuomenę ir ugdant nepakantumą šiai veikai. Iš to ką jau aptarėme prie korupcijos latentiskumo anksčiau, galima pastebėti, jog tik konkrečiai nustatant priežastis, kodėl atsiranda korupcija teismuose, bus galima rinktis tikslingas priemones stabdančias korupcijos atsiradimą teismuose. Pažymėtina, kad teisminės institucijos reikalauja išskirtinio dėmesio šiuo klausimu, nes jų pagrindinis tikslas užtikrinti teisingumą. Būtina užtikrinti, kad bet kokie teismų veiksmai būtų atliekami laikantis įstatymų ir visuomenė galėtų jais pasitikėti.

Svarbu pažymėti, kad korupcija teismuose yra viena iš pagrindinių grėsmių visuomenei ir demokratinės valstybės veikimui. Tai kenkia teismų nepriklausomumui ir nešališkumui, kurie yra svarbus teisinės valstybės principai ir yra pagrindinės Europos Tarybos vertybės. Teismų nešališkumas yra svarbiausia veiksmingos nacionalinės teisingumo sistemos sąlyga. O ši sąlyga yra glaudžiai susijusi ir su teismų nepriklausomumo samprata - pastaroji įgalina sąžiningumą, o nešališkumas sustiprina nepriklausomybę. Be to, teisėjų nepriklausomumas šiais laikais tapo dar svarbesnis daugybės išpuolių prieš teismus kontekste (Consultative Council of European Judges, 2018), pavyzdžiui, tai gali būti ir tokie atvejai, kai kitos institucijos kišasi į teismų priimamus sprendimus. Ar šiuo atveju, konkrečiai aptariamam korupcijos atvejų teismuose egzistavimu, kai teisėjus bandoma paveikti siekiant asmeninės naudos sau ar tretiesiems asmenims.

Pastebėtina, kad korupcijos egzistavimas valstybėse narėse trukdo visuomenei pilnai pasitikėti savo teismų sistema, o tai lemia, kad nepasitikima ir politine sistema. Konsultacinė Europos teisėjų taryba siekia, kad teismuose patys tiek teisėjai, tiek kiti darbuotojai dirbantys teisme, reaguotų į bet kokius korupcinius veiksmus ir apie tai praneštų (Consultative Council of European Judges, 2018) atitinkamoms institucijoms. Žinoma, nors valstybėse veikia ne viena antikorupcinė programa, tačiau kaip galima pastebėti žiniasklaidoje vis dar pasirodo straipsniai apie korupcijos atvejus teismuose. Atkreiptinas dėmesys, kad minėti atvejai ne visada iš tiesų yra nustatomi kaip nusikalstama veika.

Priežastys, kodėl teismų sistemoje galima aptikti korupcijos pėdsakus, gali būti įvairios. Pastebėtina, kad visos žemiau išdėstytos priežastys, prisidedančios prie korupcijos

atvejų teismuose, turi bendrą bruožą - jos kelia grėsmę minėtam teismų nepriklausomumui ir teismų nešališkumui.

Visų pirma, skaidrumo trūkumas teismuose, kuris pasireiškia kliūtimi visuomenei gauti informaciją apie teismų sistemą ir jos veiklą, palengvina kelią korupciniam elgesiui plisti, todėl dažnai yra svarbus korupcijos sukėlėjas (Valstybių prieš korupciją grupė, 2014, p. 24). Kitas dalykas – ilgai trunkantis biurokratinis teisminis procesas, nagrinėjant bylas, terminų jas nagrinėjant nepaisymas, bylų skirstymo taisyklių ignoravimas. Dažnai girdimas nusiskundimas, kad teismų sprendimai sunkiai suprantami, surašomi neatsižvelgiant į bylai svarbius faktus. Todėl bylos šalims ir visuomenei susidaro įspūdis, kad sprendimas priimamas šališkai, o tai sunkiai leidžia suprasti teisėjo mąstymą ir jo taikytus teisinius argumentus. Taip pat teismų sprendimų skelbimo būdas nėra patogus vartotojui – nepakanka žinoti teismo sprendimo datą, sistema reikalauja įvesti tikslius raktinius žodžius (Valstybių prieš korupciją grupė, 2014, p. 24). Dėl to, korupcijos prevenciją užtikrinančios institucijos stengiasi valstybėms patarti kaip tokias problemas spręsti, pavyzdžiui mokant teisėjus viešai komunikuoti su visuomene, žiniasklaidos atstovais, pateikiant esminę ir reikalingiausią informaciją apie bylą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad teismų sistema, kurioje vyrauja skaidrumas, patiria mažiausiai korupcinio elgesio.

Dar daugiau, norint padėti teisėjams tinkamai komunikuoti, kompetentingos institucijos turi jiems padėti ir nurodyti kaip elgtis susidūrus su konkrečiomis dilemomis, viešų ir privačių interesų derinimu, pavyzdžiui, siekiant teisėją palenkti priimti vienokį ar kitokį sprendimą ir kaip tokiose situacijose jis turėtų elgtis. Viena iš galimybių galėtų būti reguliariai rengiamos diskusijos šia tema tarp kiekvieno teismo nario. Be to, Konsultacinė Europos teisėjų taryba mano, kad esminis teisingumo ir sąžiningumo kultūros įgyvendinimo aspektas yra tinkamas teismų darbuotojų etiško elgesio mokymas. Kiekvienas teisėjas turėtų būti reguliariai apmokomas, neatsižvelgiant į jo amžių ir stažą. Už mokymų organizavimą yra atsakingas teismo pirmininkas, kuris vaidina svarbų vaidmenį įgyvendinant ir skatinant teismo sąžiningumo kultūrą (Consultative Council of European Judges, 2018). Lietuvoje prie tokių mokymų organizavimo prisideda Nacionalinė teismų administracijos antikorupcinė komisija. Pastaroji savo veikla siekia kovos su korupcija programų tinkamo įgyvendinimo - rengia kovos su korupcija programos ir jos įgyvendinimo priemonių plano projektus (Nacionalinės teismų administracijos antikorupcinės komisijos...,2021). Tik skiriant pakankamą dėmesį kiekvienam teismo darbuotojui, teisėjui galima išugdyti sąmoningą

teismo personalą, kurie nenorėtų nusižengti įstatymui, bet dar daugiau, siektų užkirsti kelią bet kokioms korupcijos užuomazgoms atsirasti.

Dar viena iš priežasčių atsirasti korupcijai teismuose gali būti prastas klimatas teismų sistemoje: teisėjo etinio elgesio nuostatų trūkumas, bendras supratimas apie korupcijos pavojus trūkumas ir teismo vadovybės neįsiklausymas į darbuotojų lūkesčius, pastabas. Teisėjai gali tapti abejingi objektyvaus ir nešališko teisingumo reikalavimams. Be kita ko, teisėjai gali patirti spaudimą iš kitų asmenų ir manoma, kad teisėjams yra pakankamai sunku apsisaugoti nuo tokio pobūdžio spaudimo (Consultative Council of European Judges, 2018). Juk dažnai minėtas teisėjų spaudimas gali pasireikšti grasinimais susidoroti su artimaisiais šeimos nariais, todėl tai taip pat yra viena iš priežasčių kodėl korupcija yra latentiška.

Taip pat ne visada tinkamos teisėjų darbo sąlygos, įskaitant nepakankamus atlyginimus ir mažokas socialines išmokas, gali motyvuoti teisėją lengviau priimti kyšį. Pažymėtina, kad ne tik teisėjų algos dydis lemia korupciją teismuose, bet ir mažas teismų pagalbinių personalo, tiek administracinio, tiek teisinio, atlyginimas (Valstybių prieš korupciją grupė, 2014, p. 28). Priežastis, galinti daryti įtaką teisėjo ar kitų teismo darbuotojų korupciniam elgesiui gali būti tolesnių karjeros galimybių apribojimas. Jeigu teisėjai nematys jokių tolimesnių perspektyvų karjeros prasme, jie gali nematyti prasmės dirbti tokį darbą. Tas pats galioja ir kitiems darbuotojams teisme. Tam, kad teismuose nebūtų vykdomos nusikalstamos veikos, labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad valstybė užtikrintų tinkamas darbo sąlygas. Tinkamos darbo sąlygos (tokios kaip patogi ir aiškiai pritaikoma teisėjų darbui įranga, pakankamas teismo personalo darbuotojų kiekis, kuris paskirstytų darbus po lygiai), materialinis atlygis ir skatinimo priemonės, derančios su teismų misija (teisingumo vykdymu), gali būti stipri atgrasymo priemonė nuo bet kokio korupcinio elgesio (Consultative Council of European Judges, 2018). Valstybė turi dėti maksimalias pastangas skirstant biudžetą taip, kad adekvatūs atlyginimai, socialinės išmokos pasiektų ne tik teisėjus, bet ir kitą teismo personalą.

Korupcijos prevencija teismų sistemoje labai priklauso nuo vyraujančios politinės sistemos ir valdžios atliekamų veiksmų kovojant prieš korupciją. Valdžia turėtų užtikrinti, kad būtų imtasi visų būtinų priemonių užtikrinti sąžiningumo kultūros propagavimą, nulinės tolerancijos korupcijai kultūrą visuose teismų sistemos lygmenyse, įskaitant teismų darbuotojus (Consultative Council of European Judges, 2018). Tokie valdžios veiksmai ir priemonių ėmimasis turėtų tapti norma.

Panašu, kad viena iš svarbiausių teisėjų korupcijos prevencijos priemonių yra teismo sąžiningumo kultūros kūrimas ir puoselėjimas. Tai nėra vienodai apibrėžta valstybėse narėse, tačiau vis dėlto yra plačiai paplitęs supratimas, kokie yra teismo sąžiningumo pagrindiniai elementai. Pagrindinius principus, kurie yra susiję su teisėjais ir teismų sistemomis, apibendrintai pateikia Konsultacinė Europos teisėjų taryba Didžiojoje teisėjų chartijoje. Šie principai (teisės viršenybė ir teisingumas, teismų nepriklausomumas, teisė į skaidrumą) (Didžioji teisėjų chartija, 2010) padeda kurti teismo nešališkumą, ir jais turi būti vadovojamasi teisėjo visose karjeros raidos etapuose - teisėjų atrankos, skyrimo teisėju, paaukštinimo metu. Europos teisėjų konsultacinė taryba pažymi, kad nepaisant noro kuo labiau suvienodinti valstybių narių teismų sistemą, ji vis tiek, stengiasi išlaikyti skirtingas valstybių narių teismo kultūras ir tradicijas, o valstybių narių teismo valdžia iš esmės turėtų būti atsakinga už savo teisėjų karjeros tobulinimą (Consultative Council of European Judges, 2018). Kaip ir įprasta teisėje, principai yra pamatinės vertybės, todėl neišvengiamai ir teismai vykdydami savo veiklą turėtų vadovautis jais, taip sukuriant vieningą sistemą kovojant prieš korupciją.

Reikia nepamiršti, kad teisėjas negali dalyvauti nagrinėjant bylą ir turi nusišalinti, jeigu jis pats tiesiogiai ar netiesiogiai suinteresuotas bylos baigtimi arba yra kitokių aplinkybių, kurios kelia abejonių dėl jų nešališkumo. Lietuvoje šioje vietoje yra laikomasi nešališkumo, skaidrumo, nepriklausomumo ir bylų nagrinėjimo operatyvumo principų, nes visos bylos teismuose yra skirstomos automatizuotai, kai teisėjus atsitiktine tvarka parenka kompiuterinė programa. Šios programos veikimo principus ir tvarką reglamentuoja bylų skirstymo taisyklės, kurių laikymuisi teismuose yra nustatomos papildomos kontrolės procedūros, atliekami kompleksiniai patikrinimai (Lrt.lt, 2019).¹ Kai kuriose Europos Tarybos valstybėse narėse, kuriose korupcija nėra aktuali, pavyzdžiui Skandinavijoje, teismų pirmininkai turi gana didelę diskreciją paskirstydami gaunamas bylas teisėjams. Šis „švelnesnis“ požiūris į bylų paskirstymą yra visiškai teisėtas tol, kol pasirinkta sistema praktiškai užtikrina teisingą ir efektyvų teisingumo vykdymą, ir taip padidina visuomenės pasitikėjimą teismų nešališkumu. Bet koku atveju atsitiktinių bylų paskirstymo sistema

¹ Lrt.lt. *Teisėjų taryba: steigama tarpinstitucinė darbo grupė antikorupcinei aplinkai teismuose stiprinti* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/721080/teiseju-taryba-steigiama-tarpinstitucine-darbo-grupe-antikorupcinei-aplinkai-teismuose-stiprinti> [žiūrėta: 2021 m. vasario 22 d.].

automatiškai nepanaikina galimų teisėjų interesų konfliktų. Tiesą sakant, atsitiktinis paskirstymas gali lemti bylos priskyrimą teisėjui, kuris yra artimas vienos iš šalių giminaitis. Štai kodėl kiekvienam teismui svarbu turėti griežtas teisėjų atleidimo nuo bylos taisyklės tuo atveju, jei tam tikroje byloje būtų akivaizdus ar net galimas šališkumas, interesų konfliktas (Consultative Council of European Judges, 2018). Tokios bylų skirstymo taisyklės tik dar kartą parodo, kad teismai vadovaujasi principais ir aktyviai siekia užtikrinti skaidrų teismų darbą.

Kalbant apie teisėjų atranką, skyrimą ir paaukštinimą labai svarbu, kad procesas būtų pagrįstas objektyviomis išvadomis dėl profesinių ir neprofesinių kandidatų įgūdžių. Sprendimai turėtų būti pagrįsti nuopelnais profesinėje srityje ir priimti iš esmės patariamojo organo, tokio kaip Teisėjų taryba, kurio narius teisėjus rinktų būtent teisėjai. Nepaisant to, kokį metodą taiko valstybė narė, nelaimėję kandidatai turėtų turėti teisę užginčyti sprendimą ar bent jau procedūrą, pagal kurią priimtas sprendimas, kad būtų užtikrintas proceso objektyvumas ir skaidrumas (Consultative Council of European Judges, 2018). Be to, visuomenei turėtų būti suteikta bendra įžvalga apie atrankos ir paskyrimo procedūrą tam, kad visuomenei būtų suteiktos žinios apie vykdomas veiklas teismuose. Dar daugiau, tai lemtų didesnę pasitikėjimą teismų sistema ir formuotų visuomenės supratimą kaip veikia teismai.

Čia, kaip pavyzdį galima paminėti Prancūzijos teismo bylą. Byloje buvęs šalies prezidentas Nicolas Sarkozy yra kaltinamas korupcija - bandymu papirkti teisėją. Jis kaltinamas bandęs neteisėtai iš teisėjo gauti informacijos apie kitą jam iškeltą teisinę bylą mainais už pažadus panaudoti jo įtaką, kad užtikrintų prestižinį teisėjo darbą. Teisėjas mainais už pinigus Nicolui Sarkozy turėjo pateikti informaciją apie tyrimą dėl įtariamų prezidento rinkiminės kampanijos finansavimo pažeidimų. Prancūzijos žiniasklaida pranešė, kad buvo užfiksuota kaip Nicolas Sarkozy sako Thiery Herzogui: „Aš jį (teisėją) paaukštinsiu, aš jam padėsiu“. Tačiau Nicolas Sarkozy neigė bet kokius neteisėtus veiksmus ir pabrėžė, kad teisėjas Gilbertas Azibertas negavo jokio paaukštinimo (BBC News, 2020). Tokie atvejai ir bylos, tik dar kartą parodo, kad privalu užtikrinti skaidrią teisėjų atrankos ir skyrimo į aukštesnes pareigas sistemą.

Pažymėtina, kad pastaraisiais metais Prancūzija dėjo daug pastangų stiprindama kovos su korupcija vykdymą. Be to, kad gerokai padidėjo baudžiamojo persekiojimo už korupcinius nusikaltimus skaičius, 2016 m. gruodžio mėn. Įsigaliojo „Sapin II“ įstatymas

(pavadintas pagrindinio įstatymo šalininko Prancūzijos finansų ministro Michelio Sapino vardu), kuriuo siekiama suderinti Prancūzijos kovos su nusikalstamumu procesą. „Sapin II“ įstatymas taip pat žymiai sustiprino didelių Prancūzijos bendrovių kovos su korupcija reikalavimus (The LawReviews, 2020). Kaip matyti iš Nicolo Sarkozy bylos, Prancūzijos teismai taip pat siekia užkirsti kelią bet kokiems korupcijos atvejams, kurie darytų įtaką teisėjams ir būtų pažeidžiami įstatymai, įsipareigojimai valstybei ar konfidencialumas tam tikrais klausimais. Tuo labiau, teisėjai būtų paaukštinami tik sąžiningomis priemonėmis ir kompetentingos komisijos.

Nors ir Konsultacinė Europos teisėjų taryba nerekomenduoja atlikti teisėjų – kandidatų patikrinimų, kurie viršytų visuotinai priimtus kandidato teistumo ir finansinės padėties patikrinimus, pastarasis pavyzdys, parodo, kad kartais nuodugnus būsimu ar esamo teisėjo patikrinimas, gali padėti išvengti korupcinio elgesio. Kai kurios šalys atlieka labai nuodugnų patikrinimą, kuris apima kandidato asmeninę, šeimos ir socialinę kilmę. Šiuos patikrinimus paprastai atlieka saugumo tarnybos. Šalyse, kuriose atliekami tokie patikrinimai, jie turėtų būti atliekami pagal kriterijus, kuriuos galima objektyviai įvertinti. Kandidatai turėtų turėti teisę susipažinti su visa gauta informacija. Kandidatas, atmetamas dėl tokios kontrolės, turi turėti teisę kreiptis į nepriklausomą organą ir šiuo tikslu turėti prieigą prie tokios kontrolės rezultatų (Consultative Council of European Judges, 2018). Be kita ko, teisėjai privalo pateikti tris deklaracijas pagal Gyventojų turto deklaravimo įstatymą, Gyventojų pajamų mokesčio įstatymą ir Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymą. Reikalavimu deklaruoti pajamas ir turtą siekiama užkirsti kelią neteisėtam praturtėjimui ir mokesčių vengimui, o privačių interesų deklaravimo tikslas yra išvengti interesų konfliktų (Valstybių prieš korupciją grupė, 2014, p. 33). Tačiau pastebėtina, kad kova su teisėjų korupcija neturėtų sukelti specialiųjų tarnybų kišimosi į teisingumo vykdymą. Teisėjų korupcija yra nusikaltimas, todėl su ja turėtų būti kovojama pagal nustatytus teisės aktus (Consultative Council of European Judges, 2018). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvoje teisėjai, kaip ir bet kurie kiti valstybės tarnautojai, pildo privačių interesų deklaracijas, kurių duomenys yra vieši ir skelbiami Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos interneto svetainėje (lrt.lt., 2019).² Netgi ir įtarus, kad teisėjai finansiškai atliko

²Lrt.lt. *Teisėjų taryba: steigama tarpinstitucinė darbo grupė antikorupcinei aplinkai teismuose stiprinti* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/721080/teiseju-taryba-steigiama-tarpinstitucine-darbo-grupe-antikorupcinei-aplinkai-teismuose-stiprinti> [žiūrėta: 2021 m. vasario 22 d.].

neteisėtus veiksmus ar įvykdė korupcinę veiką, turi būti elgiamasi apgalvotai tam, kad nenukentėtų teisėjų vardas ir autoritetas prieš visuomenę bei laikomasi nekaltumo prezumpcijos principo.

Verta pastebėti, kad drausmės bylos taip pat yra svarbus reguliavimo mechanizmas kovojant su korupcija. Drausminės procedūras iš esmės visada turėtų vykdyti teisminės institucijos, pavyzdžiui: drausmės komisija ar teismas arba aukštosios teismų tarybos padalinys. Tai ne tik suteikia teisminėms institucijoms gerą savireguliacijos priemonę, bet ir garantuoja, kad asmenys, turintys reikiamą profesinį išsilavinimą, įvertins, ar už atitinkamą elgesį teisėjui turėtų būti taikoma drausminė atsakomybė, ir jei taip, kokia sankcija būtų tinkama ir proporcinga. Be to, teisėjai turėtų turėti teisę apskųsti jiems paskirtas drausmines nuobaudas teisminiam organui (Consultative Council of European Judges, 2018). Teisėjams suteikus galimybę kompetentingoms institucijoms paaiškinti savo elgesį, atsirastų galimybė išvengti tokių situacijų, kai teisėjai yra neteisingai apkaltinami, jog tai būtų vieną ar kitą nusikalstamą veiką.

Apžvelgiant Lietuvos teismus, galima rasti ne vieną bylą susilaukusią didelio visuomenės susidomėjimo, kai korupcija buvo apkaltinti Lietuvos teisėjai. Viena iš tokių bylų – Vaivos Savickienės drausmės byla prasidėjusi 2010 metais. Buvusi Lietuvos Respublikos prezidentė Dalia Grybauskaitė 2010 m. liepos mėn. pabaigoje kreipėsi į teisėjų tarybą patarti dėl teisėjos, galimai neteisėtai parūpinusios dukrai fiktyvų nedarbingumo pažymėjimą ir taip savo poelgiu pažeminusios teisėjo vardą, atleidimo iš teisėjo pareigų. Anksčiau įtarimų dėl kyšio ėmimo yra sulaukęs ir jos vyras teisėjas R. Savickas. Teisėjų etikos ir drausmės komisija buvo nustačiusi, kad teisėja pažeidė etiką, kai piktnaudžiaudama savo tarnybine padėtimi bandė paveikti kitus asmenis ir siekė naudoti savo šeimai. Teisėjų etikos ir drausmės komisija pabrėžė, kad teisėja, žinodama, jog prašo teismo posėdžių sekretorės paslaugos - paklausti, ar gydytoja dirbanti jos sesuo Danutė Navickienė negalėtų išduoti nedarbingumo pažymėjimo teisėjos dukrai, turėjo suprasti, kad taip skatina kitus asmenis atlikti neteisėtus veiksmus ir tuo pademonstravo nepagarbą teismui. Gydytoja sutiko ir nedarbingumo pažymėjimą J. Savickaitei išdavė jos net neapžiūrėjusi (Diena.lt, 2010).

Atleista Vaiva Savickienė iš teisėjos pareigų, siekė 150 tūkstančių eurų moralinės žalos atlyginimo siekė prisiteisti iš Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos ir Lietuvos generalinės prokuratūros bei Teisingumo ministerijos. Vykdamas ikiteisminį tyrimą teisėjų pora buvo sekama Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos. Atleidus Vaivą

Savickienę, ji buvo apskundusi sprendimą Vilniaus apygardos administraciniam teismui, bet šis nusprendė, kad atleidimas pagrįstas. Sprendimą priėmęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad Vaiva Savickienė ne tik nepadarė jokio nusikaltimo, bet ir nenusižengė teisėjų etikos bei bendražmogiškoms elgesio normoms, todėl liko išteisinta (Sekundė, 2019). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad nepagrįstai pradėtas baudžiamasis persekiojimas sugriovė ne tik Vaivos Savickienės reputaciją, bet ir sugadino sveikatą, dėl esmingai pažeisto orumo, sugadintos reputacijos, ji daugiau kaip 10 metų negalėjo dirbti jos turėtą kvalifikaciją atitinkantį darbą. Vaivai Savickienei padarytą žalą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įvertino 50 tūkst. eurų, būtent tokią sumą jai turės išmokėti Lietuvos valstybė (15min, 2020).

Ši byla puikus pavyzdys kaip neteisingai korupcija apkaltintas teisėjas gali prarasti reputaciją visam laikui, o tai deja turi lemiamos įtakos siekiant karjeros teisinėje profesinėje srityje. Dar daugiau, tokie skandalai susiję su teisėjų darbu daro neigiamą įtaką visai teismų sistemai, kadangi visuomenė ima nepasitikėti teisėjų priimamų sprendimų teisingumu.

Kitas plačiai Lietuvos žiniasklaidoje nuskambėjęs teisėjų skandalas, kai Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba ir Generalinė prokuratūra ėmėsi išaiškinti stambaus masto kyšininkavimą, prekyba poveikiu, papirkimą ir piktnaudžiavimo teismų sistemoje atvejį. Tai byla, kai net aštuoni teisėjai buvo įtariamai minėtais nusikaltimais – kyšiai mokėti už sprendimus administracinėse, civilinėse ir baudžiamosiose bylose (Irytas.lt, 2019). Vienas iš teisėjų, Egidijus Laužikas, dėl jam pateiktų kaltinimų korupcija nesutiko, todėl pateikė ieškinį, kuriuo siekė neteisėtais pripažinti ir panaikinti teisėjų tarybos nutarimą dėl patarimo prezidentui jį atleisti. Buvęs teisėjas tvirtino nepažeidęs nei įstatymų, nei teisėjo etikos ir teigė, kad prokuratūros pateiktoje ikiteisminio tyrimo medžiagoje nėra jokių tai patvirtinančių dokumentų, todėl teisėjų savivalda, prezidentas bei Lietuvos Respublikos Seimas neturėjo pagrindo jį atleisti dėl to, kad jam buvo pareikšti įtarimai susiję su Vijūnėlės „dvaro“ byla bei Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme nagrinėta byla. Ši byla baigėsi tuo, kad Vilniaus apygardos teismas iš dalies patenkino Egidijaus Laužiko ieškinį ir pripažino neteisėtu teisėjų tarybos nutarimą patarti prezidentui jį atleisti (diena.lt, 2020).

Pastebėtina, kad šis teismus sukretęs skandalas buvo viešai per žiniasklaidos priemones aptarinėjamas, todėl įstrigo ir visuomenės atmintyje. Teismai prioritetu laiko nepakantumą korupcijai ir užtikrinimą, kad nebūtų žeminamas teisėjo vardas. Be kita ko, tokiose bylose svarbu nepamiršti nekaltumo prezumpcijos esmės ir nepulti kaltinti įtariamų

teisėjų, kadangi viešumoje paminėti dalykai visam laikui liks vieši, įstrigę žmonių atmintyje, o tai kaip minėta, pakenks teisininko karjerai ir padarys daug žalos teismų sistemai, teismų autoritetui.

Apibendrinat, tampa aišku, kad korupcija kaip daugiabriaunis reiškinys teismuose atsiranda dėl daugelio priežasčių – mažų socialinių garantijų darbuotojams, specialių apmokymų nebuvimo, valdžios abejingumo, teisėjų atrankos vientisumo, skaidrumo nepakankamumo, biurokratinių, ilgų teisminių procesų. Visumą tokių priežasčių atsiradimo galima pašalinti po truputį kuriant antikorupcines programas ir įstatymus, kurie padėtų kovojant su šia nusikalstam veika teismuose. Lietuva yra priskirtina prie pažengusių valstybių, kovoje prieš korupciją teismuose, ji nuosekliai laikosi visų užsienio institucijų nurodymų ir rekomendacijų, skirtų užkirsti korupciją teismuose.

3. Korupcijos prevenciją teismuose užtikrinančios institucijos

Iš to ką jau aptarėme anksčiau galima matyti, jog korupcija pasireiškia daugelyje valstybės institucijų sektorių, tarp jų ir teismuose. Tačiau norint pradėti kalbėti apie korupcijos prevenciją teismuose, svarbu išnagrinėti kokios yra pagrindinės institucijos kovojančios prieš korupciją ir kokie yra jų pagrindiniai tikslai.

Kokios institucinės struktūros reikalauja valstybės narės nacionalinis kontekstas, kad būtų įveikta korupcija, sprendžia pati valstybė narė, priklausomai nuo šalies korupcijos masto ir pobūdžio, konstitucinės ir teisinės sistemos, tradicijų, sąsajos su kitomis šalies politikos priemonėmis, bendros institucinės aplinkos ir t. t. Kai kurios valstybės narės turi centrinės kovos su korupcija tarnybas, kurios atlieka prevencijos bei įveikimo uždavinius, o kitos turi atskiras kovos su korupcija tarnybas prevencijai, dalis kurių taip pat įgaliotos dirbti su turto tikrinimu, interesų konfliktais, nesuderinamumu ir, kai kuriais atvejais, partijų finansavimu. Kai kurios kitos šalys kovai su korupcija turi atskiras teisėsaugos ar baudžiamojo persekiojimo tarnybas (Europos Komisija, 2014, p. 14). Todėl šiame magistro darbe aptarsime ne visas prieš korupciją kovojančias institucijas, o tik labiausiai susijusias su korupcijos prevencijos užtikrinimu teismuose užsienyje ir Lietuvoje.

Pirmiausia pradėdant kalbėti apie Europos Sąjungos institucijas, verta paminėti, jog Europos Sąjungos valstybės narės turi įsidedusias daugumą teisinių priemonių ir įsteigusios institucijų, reikalingų užkirsti kelią korupcijai rasti. Tačiau jų pasiekti rezultatai ne visose šalyse yra vertinami teigiamai: tarptautinės kovos su korupcija taisyklės ne visada griežtai taikomos, su problemomis kovojama nepakankamai veiksmingai, o atitinkamos institucijos ne visada turi pakankamai pajėgumų užtikrinti taisyklių laikymąsi (Europos Komisija, 2014, p. 2). Tad, kaip galime pastebėti, kova prieš korupciją nėra visiškai stabili, kadangi ne visos priemonės kovojant prieš ją pasitvirtina, o ir asmenys atliekantys šią nusikalstamą veiką tampa sumanesni, jau žinodami kokias prevencijos priemones naudoja įvairios institucijos. Todėl institucijoms be galo svarbu reaguoti į pokyčius ir staigiai imtis reikiamų programų kūrimo papildymo ar keitimo.

Europos Sąjungos institucija – Europos Komisija ir vienas iš jos tikslų yra nuoseklus korupcijos mažinimas tiek Europos Sąjungos institucijose, tiek kitose valstybėse narėse ir už jos ribų (Commission of the European Communities, 2003, p. 5). Be to, 1999 m. Europos Komisija įsteigė Europos kovos su sukčiavimu tarnybą (OLAF), kuriai buvo suteiktos galios

tirti korupcijos ir visų kitų finansinių pažeidimų atvejus, dėl kurių nukenčia Europos bendrijos interesai. Dar daugiau, Europos Komisija 2011 m. priėmė antikorupcinių priemonių rinkinį, siekdama apibrėžti Europos Sąjungos kovos su korupcija politiką ir sukurti Europos Sąjungos stebėjimo mechanizmą, kuris būtų naudojamas valstybių narių pastangoms reguliariai vertinti (Europos Komisija, 2014, p. 5). Taigi, Europos Komisiją galima laikyti tokia institucija, kuri padeda užtikrinti skaidrių priemonių įtvirtinimą Europoje kovojant prieš korupciją. Pastaroji turi teisę teikti pasiūlymus dėl teisės aktų, gairių dėl naujų programų įtvirtinimo, taip įtvirtinant darnesnę sistemą kovojant prieš korupciją ir be abejo, kitas aktualias problemas vyraujančias Europoje.

Grįžtant prie minėtos Europos kovos su sukčiavimu tarnybos, jos tikslas - Europos Bendrijų finansinių interesų apsauga ir kova su sukčiavimu bei kitomis neteisėtomis veikomis, kenkiančiomis Europos Bendrijų finansiniams interesams. Ši tarnyba kovoja su korupcija ir bendradarbiauja su kitomis Europos Sąjungos institucijomis, palaiko nuolatinius ryšius su policijos ir teisminėmis institucijomis (Commission of the European Communities, 2003). Taip pat ši institucija palaiko ryšius ir su Lietuvos institucijomis, viena iš jų pagrindinė institucija kovai su korupcija Lietuvoje – Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba ir kitomis institucijomis siekiančiomis užkirsti kelią rasti korupcijai. Minėta tarnyba yra taip pat svarbi dar ir dėl to, kad korupcija trukdo valstybių ekonominiam augimui, o būtent Europos kovos su sukčiavimu tarnyba siekia pažaboti bet kokius trukdžius neleidžiančius natūraliai augti ekonomikai.

Kita tarptautinė institucija - GRECO, padedanti kovoti su korupcija teismuose, buvo įsteigta 1999 m. Europos Tarybos. GRECO tikslas - stebėti kaip valstybės narės laikosi Europos Tarybos kovos su korupcija standarto ir pateikti vertinimo ataskaitas. Tai padeda nustatyti nacionalinės kovos su korupcija politikos trūkumus ir paskatina būtinas teisėkūros, institucines ir praktines reformas. GRECO taip pat suteikia galimybę valstybėms narėms dalytis geriausia korupcijos prevencijos praktika vienai tarp kitos (Group of States against Corruption, 2020). Dalyvavimas GRECO veikloje didina valstybių galimybes pažaboti korupciją. Lietuva ne išimtis, GRECO nare tapo dar 1999 m. ir nuo to laiko ne vieną kartą gavo vertinimo ataskaitas bei pateikė atsakymus į GRECO vertinimo klausimynus. Pažymėtina, kad GRECO ataskaitos tikslas yra įvertinti Lietuvos valdžios institucijų priimtų priemonių, skirtų užkirsti kelią Seimo narių, teisėjų ir prokurorų korupcijai, veiksmingumą ir toliau stiprinti jų nuomonės ir veiksmų nepriklausomumą. Ataskaitose pateikiama kritiška

padėties šalyje analizė, aptariamoms kitų šalių pastangoms ir pasiekti rezultatai, nustatomi galimi trūkumai ir pateikiamos rekomendacijos dėl tolesnių veiksmų gerinant situaciją šalyje. Vadovaujantis GRECO praktika, rekomendacijos yra skirtos Lietuvos valdžios institucijoms, kurios privalo paskirti tam tikras institucijas (organizacijas), atsakingas už būtinų veiksmų įgyvendinimą. Taip pat per 18 mėnesių nuo šios ataskaitos priėmimo Lietuva privalo pateikti ataskaitą apie veiksmus, kurių buvo imtasi atsižvelgiant į šioje ataskaitoje pateiktas rekomendacijas (Valstybių prieš korupciją grupė, 2014, p. 5-6). Nuolatinis institucijų užtikrinančių korupcijos prevenciją darbas ir antikorupcinių programų efektyvumas lemia tai, kad korupcijos mastai gali būti suvaldyti ir užkirstas kelias jai plisti toliau.

Žvelgiant į tai, kokios yra nacionalinės institucijos kovojančios prieš korupciją Lietuvoje, verta paminėti tai, kad Lietuva yra sukūrusi visapusišką kovos su korupcija ir korupcijos prevencijos sistemą, kuri yra įtvirtinta tiek norminiuose teisės aktuose, tiek įgyvendinama valstybės institucijose. Už šią sritį atsakingos kelios institucijos: Lietuvos Respublikos Seimo Etikos ir procedūrų komisija, Teisėjų etikos ir drausmės komisija, Teisėjų garbės teismas ir Prokurorų etikos komisija. Šios institucijos turi specialius įgaliojimus vertinti atitinkamai Seimo narių, teisėjų ir prokurorų elgesį. Kitų institucijų, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos ir Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos, kompetencija yra bendro pobūdžio (Valstybių prieš korupciją grupė, 2014, p. 4).

Vienos iš pagrindinių korupcijos prevenciją įgyvendinančių įstaigų Lietuvoje yra įvardintos Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo trečiajame skirsnyje. Pirmoji yra Vyriausybė, kuri numato veiksmingam korupcijos prevencijos įgyvendinimui būtinas lėšas; dalyvaujant Specialiųjų tyrimų tarnybai, rengia Nacionalinę korupcijos prevencijos darbotvarkę ir teikia ją Lietuvos Respublikos Seimui tvirtinti, taip pat rengia ir tvirtina Nacionalinės korupcijos prevencijos darbotvarkės planą; teikia Seimui pasiūlymus dėl korupcijos prevencijai įgyvendinti būtinų įstatymų ir kitų teisės aktų priėmimo, pakeitimo ir papildymo. Kita institucija, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, įgyvendindama uždavinius ir tikslus, teikia pasiūlymus dėl korupcijos prevencijos planavimo dokumentų, teisės aktų priėmimo bei tobulinimo; teikia pasiūlymus Lietuvos Respublikos Seimui, kitoms valstybės ar savivaldybių įstaigoms dėl šio įstatymo nuostatų įgyvendinimo; apibendrina įvairių sričių teisės normų, nustatančių tarnybinės etikos reikalavimus, taikymą ir dalyvauja jas rengiant bei kodifikuojant; kartu su kitomis valstybės ar savivaldybių įstaigomis

įgyvendina jai pavestas korupcijos prevencijos priemonės. Dar viena, ne ką mažiau svarbesnė institucija yra Specialiųjų tyrimų tarnyba, kuri dalyvauja Vyriausybei rengiant Nacionalinę korupcijos prevencijos darbotvarkę ir Nacionalinės korupcijos prevencijos darbotvarkės planą; teikia Lietuvos Respublikos Prezidentui, Lietuvos Respublikos Seimui, Vyriausybei pasiūlymus dėl korupcijos prevencijai įgyvendinti būtinų įstatymų ir kitų teisės aktų priėmimo, pakeitimo ar papildymo; dalyvauja Vyriausybei vykdam valstybės ar savivaldybių įstaigų veiklos koordinavimo bei kontrolės korupcijos prevencijos srityje funkcijas; kartu su kitomis valstybės ar savivaldybių įstaigomis įgyvendina korupcijos prevencijos priemonės; kartu su kitomis valstybės ar savivaldybių įstaigomis įgyvendina Nacionalinę korupcijos prevencijos darbotvarkę ir Nacionalinės korupcijos prevencijos darbotvarkės planą (Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas, 2002). Kiekvienas toks valstybės institucijų indėlis kovojant prieš korupciją yra be galo svarbus ir didesnių rezultatų šioje kovoje galima pasiekti tik laikantis visų rekomendacijų ir programose siūlomų veiksmų.

Be abejo, tai ne vienintelės institucijos, kurių veikla susijusi su korupcijos prevencija, svarbu paminėti ir kitas valstybės ir savivaldybių bei nevalstybines įstaigas, pavyzdžiui: Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba, teisėsaugos institucijos (policija, prokuratūra), Viešųjų pirkimų tarnyba, Valstybės kontrolė. Pagal Lietuvos Respublikos korupcijos įstatymo 16 straipsnį valstybės ir savivaldybių bei nevalstybinės įstaigos privalo: pagal kompetenciją įgyvendinti valstybės politiką korupcijos prevencijos srityje; užtikrinti, kad būtų vykdomi korupcijos prevenciją nustatančių teisės aktų reikalavimai valstybės ir savivaldybių bei nevalstybinėse įstaigose; pagal kompetenciją rengti ir tvirtinti kovos su korupcija programas; nedelsdamos šalinti korupcijos prevenciją reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimus; Vyriausybės nustatyta tvarka teikti Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnams informaciją, reikalingą korupcijos rizikos analizei atlikti; nesudaryti savo veiksmais ar neveikimu sąlygų korupcinio pobūdžio nusikalstamoms veikoms; mokyti darbuotojus korupcijos prevencijos klausimais (Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas, 2002).

Be abejo šiai magistro darbo temai svarbu išskirti Nacionalinę teismų administracijos Antikorupcinę komisiją, kuri užtikrina kovos su korupcija programų sklandų veikimą – plano parengimą, įgyvendinimą, tobulinimą bei vykdymą. Ji renka informaciją apie galimas veiklos sritis, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė; kiekvienais metais atlieka korupcijos tikimybės nustatymą; rengia Administracijos ir Administracijos Mokymo centro

kovos su korupcija programos ir jos priemonių plano įgyvendinimo stebėseną ir kontrolę; vertina rengiamų antikorpucinių teisės aktų projektus; analizuoja esamą korupcijos prevencijos praktiką, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos pasiūlymus ir metodines rekomendacijas; bendradarbiauja ir keičiasi informacija, kurios reikia korupcijos prevencijai ir kontrolei užtikrinti ir t. t (Nacionalinės teismų administracijos antikorpucinės komisijos..., 2021). Ši komisija tiesiogiai užtikrina teismų darbo skaidrumą, rūpinasi, kad nebūtų vykdoma korupcinė veika teisminėse institucijose.

Prie institucijų, kurios teikia rekomendacijas ir aktyviai dalyvauja antikorpucinių programų kūrime paminėtina ir nepolitinė organizacija, viešoji įstaiga „Transparency International“, kuri turi padalinį ir Lietuvoje. Ši institucija aktyviai stebi korupcinius pokyčius pasaulyje, kuriuose korupcija pasireiškia labiausiai ir kurios šalys su šia problema susitvarko geriau. Lietuva užima 35-ąją vietą iš 180 pasaulio šalių pagal korupcijos atvejų skaičius (Transparency International, 2020, p. 2-3). O tai parodo, kad Lietuva imasi reikiamų priemonių užtikrinant, kad korupcija neplistų. Kaip matome pagal šiuos statistinius duomenis, šalia kitų valstybių Lietuvos rodikliai kovoje su korupcija atrodo neblogai.

Kiekviena valstybė narė pati sprendžia kokių priemonių imsis tam kad būtų įveikta korupcija, žinoma atsižvelgdama į tarptautiniu lygiu priimamas rekomendacijas. Valstybės turi atkreipti dėmesį į tai, kokio pobūdžio korupcija šalyje yra vyraujanti ir tokiu būdu stengtis pritaikyti jai tinkamiausias priemones. Tačiau, priemonės tinkančios vienai valstybei, gali netikti kitai, ir to priežastis - valstybės tradicijos, vyraujanti politika, bendra institucinė aplinka ir panašiai. Taigi, valstybės narės turi kovos su korupcija institucijas, kurios kuria korupcijos prevencijos bei jos įveikimo programas. Kitos šalys kovai su korupcija turi atskiras teisėsaugos ar baudžiamojo persekiojimo tarnybas. Dalis institucijų neapsiriboja tik korupcijos prevencijos užtikrinimu, jos taip pat įgaliotos dirbti su turto tikrinimu, interesų konfliktais ir kai kuriais atvejais, partijų finansavimu, t. y. kitose probleminėse srityse, kurioms reikalinga priežiūra. Lietuva šiuo požiūriu turi ir reikiamas institucijas kovojančias prieš korupciją, ir parengtas antikorpucines programos besirūpinančias korupcijos prevencija.

4. Korupcijos prevencijos teismuose standartai užsienyje ir jų pritaikymas Lietuvoje (antikorupcinės programos, teisės aktai reglamentuojantys korupcijos prevenciją ir kontrolę Lietuvos ir užsienio valstybių teismuose)

4.1. Teisės aktai reglamentuojantys korupcijos prevenciją užsienio ir Lietuvos teismuose

Korupcijos teisinio reglamentavimo apimtis gana plati, todėl naudinga apibrėžti aiškias ribas norint pažaboti šią veiką. Be abejo, teisės aktai ir prevencinės programos turi būti aiškios ir konkrečiai nurodančios galimas pasekmės, jeigu būtų pažeistos numatytos korupcijos kontrolės programos, teisės aktai. Todėl valstybėms reikia aiškiai nustatyti problemas atsirandančias dėl korupcijos sukeltamų veiksnių ir užtikrinti, kad ši veika būtų pažabota. Dar daugiau, svarbu sukurti tokią sistemą, kuri suteiktų galimybę valstybėms viena kitai perduoti gerąją praktiką kovojant prieš šią problemą.

Analizuojant, kad kovos su korupcija teisinė sistema Europos Sąjungos valstybėse narėse taikoma nevienodai, todėl Europos Sąjunga antikorupcinėmis programomis ir ataskaitomis siekia suteikti valstybėms narėms papildomą stimulą veiksmingai kovoti su korupcija. Visų pirma, siekiama vieningai priimti ir taikyti tarptautiniu mastu sutartus kovos su korupcija standartus. Europos Komisija ragina Europos Sąjungos valstybes nares užtikrinti, kad visos susijusios teisinės priemonės būtų perkeltos į jų teisę ir būtų užtikrinama jų stebėseną. Taip pat Europos Komisija pažymi, kad būtina imtis visą Europos Sąjunga apimančių veiksnių ir visose Europos Sąjungos valstybėse narėse stiprinti politinį ir visuotinį ryžtą kovoti su korupcija. Lietuvos antikorupcinė politika didžia dalimi yra susijusi su Europos Sąjungos antikorupcine praktika (Aleksnevičienė, 2012-2013, p. 255), kadangi Lietuva laikosi visų rekomendacijų ir siekia užtikrinti, kad teisės aktai užtikrinantys korupcinę prevenciją teismuose nebūtų pažeidinėjami. Pastebėtina, kad dar tuo metu, kai Lietuva įstojo į Europos Sąjungą bei atliko teisės aktų derinimo procedūras mūsų valstybėje buvo priimta keletas naujų, antikorupciniams teisės aktams priskirtinų teisės aktų (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas).

Be to, nacionaliniai teismai pateikdami vertinimo ataskaitas susijusias su korupcijos atvejais teismuose, gauna konkrečias rekomendacijas iš pasaulinių ar regioninių institucijų, tokių kaip Europos Tarybos komisija ir GRECO. Paprastai šios ataskaitos yra pagrįstos

abipusiškumu pagrįstais korupcijos stebėsenos mechanizmais. Reikėtų pabrėžti, kad šalys, kuriose teismų sistemoje daugiau ar mažiau nėra korupcijos, taip pat naudojami tokiais vertinimo ataskaitomis. Rekomendacijos leidžia jiems suderinti savo organizacines ir kitas apsaugos priemones nuo korupcijos teismuose (Consultative Council of European Judges, 2018). Toks valstybių įsitraukimas į korupcijos prevencinę sistemą parodo, kad net ir užkirtus kelią korupcijos atsiradimui teismuose, būtina šios nusikalstamos veikos stebėseną. Tik nuolatos stebint situaciją teismuose, pavyzdžiui, korupcinių atvejų augimą, bus galima pastebėti ar teisės aktai yra pakankamos priemonės kovojant prieš korupciją, o galbūt būtina juos atnaujinti ir imtis kitokių papildomų priemonių – antikorupcinių programų.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvoje šiuo metu vyrauja išplėtotą teisės aktų sistema, kuri stoja į kovą prieš korupciją. Be abejojimo, Lietuva neapsiriboja tik nacionaliniais teisės aktais. Vienas iš pirmųjų pasaulinio masto dokumentų parengtas kovai su korupcijos reiškiniu ir prevencijos pagrindu - Jungtinių Tautų Konvencija prieš korupciją, kuri numato išsamią reglamentavimo sistemą ir reikalavimus visoms dalyvaujančioms valstybėms narėms. Korupcijos prevencija ir jos likvidavimas yra visų valstybių pareiga, ir tam, kad jų pastangos šioje srityje būtų veiksmingos, jos turi bendradarbiauti tarpusavyje, užsitikrindamos pavienių asmenų ir nevalstybinio sektoriaus grupių, tokių kaip pilietinė visuomenė, nevyriausybinės organizacijos ir bendruomeninės organizacijos, paramą ir dalyvavimą užkertant kelią korupcijai rasti (Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją, 2006). Tai parodo, kad kovoje prieš korupciją turi dalyvauti platus subjektų. Todėl šis dokumentas laikytinas vienu iš pamatinių kovoje prieš korupciją, kuriuo vadovaujasi ir Lietuva. Būtent 11 straipsnis išskiria priemones, susijusias su teismais, kur pažymima, kad „kiekviena valstybė pagal pagrindinius savo teisinės sistemos principus ir nepažeisdama teisėjų nepriklausomumo imasi priemonių stiprinti teisėjų sąžiningumą ir užkirsti kelią galimai teisėjų korupcijai.“ (Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją, 2006). Atkreiptinas dėmesys, kad tiriant galimai padarytą teisėjų nusikalstamą korupcinę veiką, būtina laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 114 straipsnyje („Teisėjas negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, suimtas, negali būti kitaip suvaržyta jo laisvė be Seimo, o tarp Seimo sesijų – be Respublikos Prezidento sutikimo.“) (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992) bei Lietuvos Respublikos teismų įstatyme nustatytų normų. Tai, kad svarbu laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir Lietuvos Respublikos teismų įstatymo normų, iliustruoja pavyzdys, kai buvo pareikštas kaltinimas Kauno apygardos teismo teisėjui Ramūniui Antanavičiui, dėl to, kad jis, Mažeikių

rajono apylinkės teismo teisėjui, tiesiogiai davė 600 Eur kyšį. Ramūnas Antanavičius paprašė teisėjo, kad pastarasis kitam asmeniui sumažintų teisės vairuoti transporto priemonės atėmimo terminą. Dėl šios veikos, vėliau Ramūno Antanavičiaus namuose buvo atlikta krata. Ir nors buvo atlikta korupcinės veikos požymius turintys veiksmai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kolegija pažymėjo, kad tiek asmens krata, tiek krata iš esmės yra priverstinės, valstybės prievartos elementą turinčios, procesinės priemonės, kuriomis suvaržomos žmogaus teisės ir laisvės – pavyzdžiui, teisė į asmens neliečiamumą, būsto neliečiamumą. Nors šiomis procesinėmis prievartos priemonėmis pirmiausia yra siekiama surinkti tyrimui ir bylos nagrinėjimui teisme reikšmingus duomenis, tačiau tam tikri procesinių prievartos priemonių taikymo ir jų atlikimo tvarkos aspektai leidžia daryti išvadą, kad krata ir asmens krata yra suvaržoma (apribojama) asmens laisvė pasirinkti savo norimą elgesį, laisvė veikti (neveikti) atitinkamu būdu, o tai iš esmės reiškia tokio asmens laisvės varžymą. Todėl Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atliktas kratas prieš teisėją Ramūną Antanavičių pripažino neteisėtomis, o jų metu gautus duomenis – kaip neatitinkančius Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso įrodymams keliamų reikalavimų; tokie procesinės prievartos veiksmai prieš teisėją Ramūną Antanavičių, neturint kompetentingos institucijos leidimo, buvo atlikti pažeidžiant įstatymus (Konstitucijos 114 straipsnio 2 dalis, Teismų įstatymo 47 straipsnio 1 dalis) (Lietuvos teismai, 2019). Taigi, matome, būtina nepažeisti jokių įstatymų, ypač Lietuvos Respublikos Konstitucijos, net ir tada, kai galimai yra padaryta korupcinė veika ir norima pritaikyti baudžiamąsias sankcijas už tai.

Valstybėms paliekama laisvė pačioms įtvirtinti įstatymus ir programas kovojant su minėta nusikalstama veika, tačiau jos turi atsižvelgti į joms siūlomas rekomendacijas. Kiekviena valstybė deda pastangas pasauliniam, regioniniam, subregioniniam ir dvišaliam bendradarbiavimui tarp teisminių, teisėsaugos institucijų. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją išskiria straipsnį apie kliudymą vykdyti teisingumą (Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją, 2006). Juk trukdymas gali pasireikšti ir tam tikrais grasinimais, teisėjo bauginimais, todėl labai svarbu aiškiai nustatyti ar nusikalstama veika, pavyzdžiui, priimant kitokį sprendimą byloje, teisėjas padarė veikiamas trečiųjų asmenų veiksmų ar savanoriškai, nes dažnu atveju korupcija gali būti palaikomi ir su ja nesusiję veiksmai ar veika.

Kitas svarbus teisės aktas – Baudžiamoji teisės konvencija dėl korupcijos, kurioje vėlgi nurodoma, kad valstybės pačios priima reikiamus teisės aktus ir imasi kitų būtinų

priemonių, kad pagal jos nacionalinę teisę baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi konvencijos straipsniuose nurodyti veiksmai, kai į juos įsitraukia teismines pareigas einantis asmuo arba bet kokio tarptautinio teismo, kurio jurisdikciją priima šalis, pareigūnai. Baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos, II skyriuje yra pateikiamos priemonės, kurių turi imtis valstybės nacionaliniu lygiu, kad būtų pažabota korupcinė veika. Šio skyriaus straipsniai įtvirtina tai, kad kiekviena Europos Tarybos valstybės narė ir kitos šią Baudžiamosios teisės konvenciją dėl korupcijos pasirašiusios valstybės turi priimti reikiamus teisės aktus ir imtis kitų būtinų priemonių užkertant kelią plisti minėti nusikalstamai veikai (Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, 2002). Čia svarbu paminėti GRECO, kuri dar 2009 m. Lietuvai buvo pateikusi rekomendacijas: imtis papildomų priemonių (rengti mokymus ir imtis kitų informavimo iniciatyvų), kurios skatintų pasitekti objektyvias faktines aplinkybes kaip neginčijamus kyšininkavimo ir prekybos poveikiu veikų įrodymus, peržiūrėti sankcijas, kurios taikomos už kyšininkavimą ir prekybą poveikiu, padarant jas nuoseklesnes ir t.t (Valstybių grupė prieš korupciją, 2009). Ir kaip galima pastebėti, Lietuva šiomis rekomendacijomis remiasi, kadangi dabartinės Lietuvos Respublikos teismų administracijos antikorpucinės programos ir įstatymai yra papildomi ar keičiami būtent pagal GRECO ataskaitose pateikiamus nurodymus ir minėtas rekomendacijas. Be to, GRECO ketvirtojo vertinimo etapo ataskaitoje pateikė 11 rekomendacijų Lietuvai. Rekomendacijų įgyvendinimo ataskaitoje GRECO padarė išvadą, kad vi, viii ir ix rekomendacijos įgyvendintos tinkamai. i–v ir xi Rekomendacijos yra iš dalies įgyvendintos. (Valstybių grupė prieš korupciją, 2019, p. 2). Iš dalies įgyvendintos ir neįgyvendintos rekomendacijos susijusios su kandidatų į teisėjus atrankos komisijos narių skyrimo tvarkos peržiūrėjimu, siekiant sustiprinti jų nepriklausomumą ir konsoliduoti komisijos sprendimų skundimo tvarką ir rekomenduota teisėjų tarybai skirti didesnę vaidmenį atrenkant teisėjus. Taigi, Lietuva tinkamai įgyvendino arba reagavo tinkamu būdu į šešias iš vienuolikos rekomendacijų, pateiktų Lietuvos ketvirtojo vertinimo etapo ataskaitoje. Ir nors liko neįgyvendintų rekomendacijų, tačiau teisėjų korupcijos prevencijos srityje pastebėti teigiami pokyčiai. Teismų įstatymo pakeitimų projekte numatomi kandidatų į teisėjus atrankos komisijos narių skyrimo metodo pakeitimai, peržiūrėta komisijos sprendimų dėl procedūrinių prižasčių apskundimo tvarka ir teismų tarybai suteiktas didesnis vaidmuo teisėjų atrankos procedūroje (Valstybių grupė prieš korupciją, 2019, p. 7, 10). O tai parodo, kad Lietuva netgi neįgyvendinusi kai kurių rekomendacijų pilnai, stengiasi ištaisyti spragą ir kuo greičiau

pasitaisyti, kaip šiuo atveju, priimti įstatymo pakeitimų projektą.

Antikorupciniai įstatymai ir programos padeda šalinti galimas korupcijos apraiškas, kai kurios kovoja tiesiogiai su korupcija, kitos reguliuoja korupcijos prevenciją. Lietuvoje vyrauja pakankamai išplėtotą teisės aktų sistema, o jų išsamus sąrašas pateiktas Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos tinklapyje.³

Vienas iš svarbiausių Lietuvoje įstatymų padedančių kovoti su korupcija teismuose yra Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas. Įstatymo 3 straipsnyje įtvirtinti korupcijos prevencijos tikslai ir uždaviniai, kuriais siekiama, kad korupcija kuo mažiau trukdytų plėtoti ekonomiką, demokratiją, kurti socialinę gerovę, stiprinti nacionalinį saugumą, didinti viešųjų paslaugų teikimo kokybę (Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas, 2002). Lietuvos Respublikos prevencijos įstatymo antrojo skirsnio 5 straipsnyje numatytos korupcijos prevencijos priemonės:

1. korupcijos rizikos analizė, kurios metu yra rengiami pasiūlymai kovos su korupcija programoms. Be to, korupcijos rizikos analizę Lietuvos Respublikos vyriausybės nustatyta tvarka atlieka Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba;
2. kovos su korupcija programos (pvz.: institucinės korupcijos prevencijos programos);
3. teisės aktuose nustatyto ar teisės aktų projektais numatomo teisinio reguliavimo poveikio korupcijos mastui vertinimas (teisės aktų ar jų projektų antikorupcinis vertinimas);
4. informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, arba apie asmenį, kurį į pareigas Europos Sąjungos ar tarptautinėse institucijose teikia Lietuva, pateikimas. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba surenka ir į pareigas asmenį skiriančiam ar paskyrusiam subjektui pateikia informaciją apie asmens teistumą, asmens padarytus šurkščius tarnybinius nusižengimus ir kitus šiame įstatyme numatytus duomenis;
5. informacijos pateikimas valstybės tarnautojų ir juridinių asmenų registrams;
6. visuomenės švietimas ir informavimas - valstybės ir savivaldybių įstaigos per visuomenės informavimo priemones ir kitais būdais teikia gyventojams informaciją apie savo veiklą kovojant su korupcija;
7. nustatytų korupcijos atvejų viešas paskelbimas;

³ Prieiga prie antikorupcinių programų ir įstatymų kovojančių prieš korupciją sąrašas: <https://www.stt.lt/teisine-informacija/teises-aktai/4922>.

8. pranešimas apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas. Svarbu paminėti tai, kad asmenims, pranešusiems apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka gali būti taikomos pagalbos, apsaugos ir skatinimo priemonės;
9. kitos įstatymų nustatytos korupcijos prevencijos priemonės (Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas, 2002).

Taip pat kitas, jau anksčiau minėtas įstatymas, Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, numato baudžiamąją atsakomybę už korupcinę veiką. Visi XXXIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ straipsniai aptaria korupcines veikas ir numato sankcijas teisėjams už jų padarymą. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse nurodyta, kad valstybės tarnautojais laikomi ir teisėjai, todėl nurodyto skyriaus sankcijos gali būti taikomos ir jiems, tačiau laikantis įstatymuose nurodytų normų (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Visuma įstatymų padeda lengviau kovoti su korupcija. Nors įstatymai apima įvairias sritis bendrai, tačiau jais turi vadovautis ir teisminės institucijos. Tai, kad valstybės imasi veiksmų leidžiant teisės aktus, rengiant programas, rekomendacijas padedančias kovoti su korupcija, parodo, jų neabejingą požiūrį stojant į kovą prieš korupciją ir nesusitaikymą su šiuo reiškiniu.

4.2. Lietuvos Respublikos teismų antikorupcinės programos

Lietuvos Respublikos teismų antikorupcinės programos yra kuriamos atsižvelgiant į visas užsienio rekomendacijas, kuriomis siekiama užtikrinti veiksmingą ir kryptingą korupcijos prevencijos ir kontrolės sistemą Lietuvos Respublikoje (Kiškis et al., 2014, p. 349). Antikorupciniai įstatymai ir programos padeda šalinti galimas korupcijos apraiškas, kai kurios kovoja tiesiogiai su korupcija, kitos reguliuoja korupcijos prevenciją. Pastebėtina, kad antikorupcinės programos ir kitos priemonės yra tinkamos, naudingos, bet kartais nepakankamai veiksmingos. Dėl šios priežasties teismuose reikalingos papildomos priemonės, t. y. teismų antikorupcinės programos, įvairios teismų darbuotojų apklausos, vidiniai įsivertinimai.

Nacionalinių programų atveju, kiekvienos įgyvendinamos priemonės atžvilgiu turi būti nustatyta, kokį poveikį ji padarys nusikaltimams, kurių prevencijai ji skirta (Kiškis et al., 2014, p. 375). Todėl Lietuvos teisėjų taryba dar 2012 m. išleido Lietuvos Respublikos teismų antikorupcinę programą, kurios pagrindinis tikslas sukurti ilgalaikę, veiksmingą ir kryptingą korupcijos prevencijos ir jos kontrolės sistemą, numatyti kovos su korupcija priemones, kurias įgyvendinus būtų pašalintos prielaidos korupcijai pasireikšti ir plisti Lietuvos Respublikos teismuose (Lietuvos Respublikos teismų antikorupcinė programa, 2012). Šia programa yra vadovaujama leidžiant konkrečių Lietuvos Respublikos teismų antikorupcines programas.

Svarbiausia šiame magistro darbe išskirti kokios prevencinės priemonės (antikorupcinės programos) yra naudojamos užkertant korupcijos atsiradimą teismuose. Pagal Lietuvos Respublikos teismų antikorupcines programas⁴ keliami nustatyti tikslai ir priemonės, kurių yra imamasi minėti veikai pažaboti:

1. Mažinama korupcijos tikimybė konkrečiose teismų veiklos srityse.

- Vadovaujantis teisėjų tarybos patvirtinta korupcijos pasireiškimo tikimybės Lietuvos Respublikos teismuose nustatymo metodika, atlikti korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymą teisme;
- Peržiūrėti teismo vidaus aktus ir įvertinti juos antikorupciniu požiūriu, prireikus imtis priemonių teismo vidaus teisės aktams tobulinti;
- Išnagrinėti fizinių ir juridinių asmenų skundus (prašymus, pareiškimus ir kt.) antikorupciniu požiūriu, prireikus teikti pasiūlymus dėl galimų problemų sprendimo būdų ar teisės aktų tobulinimo;
- Prevenciniu požiūriu įvertinti atskirus atvejus, kilus įtarimų dėl korupcijos pasireiškimo galimybės;
- Parengti ir patvirtinti informacijos apie Lietuvos Aukščiausiojo Teismo veiklą teikimo visuomenei ir visuomenės informavimo priemonėmis taisyklių pakeitimus, kuriais šios taisyklės būtų suderintos su kitais teisės aktais;

4 Duomenys pagal Lietuvos Respublikos teismų antikorupcinės programos įgyvendinimo Lietuvos Aukščiausiajame Teisme priemonių planą 2019-2020 m., Lietuvos Respublikos teismų antikorupcinės programos įgyvendinimo Lietuvos Apeliaciniame teisme priemonių planą 2021-2022 m. ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo antikorupcinės programos įgyvendinimo priemonių planą 2021-2022 m.

- Vykdyti teismo darbuotojų viešųjų ir privačių interesų derinimo stebėseną ir užtikrinti priimamų sprendimų nešališkumą, pirmenybės teikimą viešiesiems interesams;
- Atlikti teisėjų padėjėjų ir konsultantų veiklos vertinimo tvarkos analizę.

Teismuose svarbu atlikti nuolatinę darbuotojų stebėseną, taip užtikrinant ar nėra vykdoma korupcinė veika. Tik laiku pastebėjus nusikalstamos veikos požymius turinčius veiksmus, bus galima imtis ir reikiamų priemonių sustabdant korupcijos plitimą teismuose.

2. Gerinti korupcijos prevencijos žinias ir pagal kompetenciją vykdyti korupcijos prevenciją.

- Keistis turima informacija apie taikomas korupcijos prevencijos priemones ir jų veiksmingumą, įgyvendinti prevencijos priemones;
- Dalyvauti įvairiuose dalykiniuose susitikimuose, prevencijos, viešųjų ir privačių interesų derinimo mokymuose;
- Išplatinti teismo darbuotojams Specialiųjų tyrimų tarnybos parengtą atmintinę su išdėstyta pranešimo apie asmeniui žinomą korupcinio pobūdžio nusikalstamą veiką pateikimo tvarka. Išplatinti informaciją skelbiamą apie korupciją Nacionalinės teismų administracijos interneto svetainėje;
- Siųsti teismo valstybės tarnautojams priminimus apie privačių interesų deklaracijų atnaujinimą ir patikrinti kaip laikosi deklaracijų pildymo, tikslinimo ir pateikimo taisyklių.

Teismų darbuotojų bei teisėjų švietimas apie korupcijos prevencijos būtinumą yra labai svarbus, nes tik aiškiai suvokiant korupcijos žalą valstybei ir be abejo teismams, atsiras suvokimas, kad tokios nusikalstamos veikos negalima daryti. Šioje vietoje, svarbu suprasti, kad esminiu dalyku išlieka žmonių sąmoningumas, nes kartais jokie mokymai gali nepadėti, jeigu bus asmens žemas mentalitetas ir jis sieks naudos tik sau, taip prasikalsdamas.

3. Kurti antikorupcinę kultūrą ir skatinti koordinuoti glaudesnę teismo bendradarbiavimą su visuomene bei žiniasklaida, ugdant visuomenės narių pilietiškumą, nepakantumą korupcijos apraiškoms. Užtikrinti teismo veiklos viešumą.

- Įvairiomis formomis komunikuoti (dalyvauti susitikimuose) su visuomenės ir žiniasklaidos atstovais;
- Teismo internetinėje svetainėje paskelbti Lietuvos Respublikos teismų antikorupcinės programos įgyvendinimo priemonių planus bei plano įgyvendinimo stebėsenos ir įvertinimo rezultatus;

- Pagal poreikius organizuoti spaudos konferencijas ir kitus susitikimus su žiniasklaidos atstovais teismo veiklos klausimais;
- Atnaujintini Lietuvos teismų interneto svetainės ir paskyros socialiniame tinkle „Facebook“ administravimo tvarkos aprašus ir susijusius teisės aktus, įdiegiant kuo veiksmingesnį informacijos teikimo visuomenei bei pranešimus apie teismo nagrinėjamas ir išnagrinėtas bylas rengimo modelį;
- Patikrinti informacijos apie teisėjų atrankos kolegijas skelbimo teismo interneto tinklapyje savalaikiškumą;
- Teisės aktų nustatyta tvarka skelbti informaciją apie teismo planuojamus ir atliktus viešuosius pirkimus, skelbti apie konkursus į valstybės tarnautojų pareigas teisme.

Stojant į kovą prieš korupciją teismuose, reikalinga įtraukti ir visuomenę, kuri turėtų būti supažindinta su teismų vykdoma veikla viešai tam, kad nekiltų abejonų dėl jų priimamų sprendimų teisėtumo.

4. Užtikrinti veiksmingą antikorupcinės programos planų įgyvendinimą.

- Kas dvejus metus sudaryti Programos priemonių planą, kuriame būtų nurodyti Programos įgyvendinimo tikslai, uždaviniai, priemonės, įvykdymo laikas, vykdytojai;
- Atlikti programos įgyvendinimo priemonių efektyvumo ir rezultatyvumo vertinimą, parengti ataskaitą.

5. Užtikrinti ir didinti teismo darbuotojų atsakomybę.

- Užtikrinti, kad teismo darbuotojams būtų žinoma apie korupcinio pobūdžio veikas ir atsakomybę už jų darymą;
- Išanalizuoti pagrįstus įtarimus (pranešimus, skundus) dėl teismo darbuotojų korupcinio pobūdžio veikų, o pasitvirtinus informacijai, pranešti apie tai korupcinio pobūdžio veikas tiriantiems subjektams;
- Nustatyti, koks yra tolerancijos korupcijai lygis teisme ir analizuoti, ar teismo darbuotojai nėra susidūrę su korupcijos atvejais teisme atliekant anoniminę teismo darbuotojų apklausą šiuo klausimu.⁵

⁵ Duomenys pagal Lietuvos Respublikos teismų antikorupcinės programos įgyvendinimo Lietuvos Aukščiausiajame Teisme priemonių planą 2019-2020 m., Lietuvos Respublikos teismų antikorupcinės programos įgyvendinimo Lietuvos Apeliaciniame teisme priemonių planą 2021-2022 m. ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo antikorupcinės programos įgyvendinimo priemonių planą 2021-2022 m.

Šie tikslai ir priemonės skatina asmenis atidžiai vertinti pastebėtus galimai neteisėtus veiksmus teismuose. Jei veiksmai nors kiek kelia abejonų dėl savo teisėtumo, būtina pranešti atitinkamoms institucijoms, kovojančiomis prieš korupciją. Taigi, kaip matome Lietuvos teismai imasi daug išvardintų priemonių (Lietuvos Respublikos teismų antikorupcinės programos..., 2019 ir 2020) kovojant prieš korupciją.

Be minėtų įstatymų, svarbu paminėti ir Lietuvos Respublikos Seimo kovos su korupcija 2015-2025 m. programą, apimančią svarbiausias nacionalinės antikorupcinės politikos viešajame ir privačiajame sektoriuose nuostatas (Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarimas). Palyginus šią ir 2011-2014 metų programą, kurioje buvo rašoma, kad korupcijos prevencija Lietuvoje nepakankamai veiksminga ir nurodoma, kad taip įvyksta dėl to, kad priemonės prieš korupciją įgyvendinamos nepatikrinus jų veiksmingumo. Tai neprideda prie veiksmingos kovos su korupcija, todėl 2011–2014 metų programoje yra įvardijamos probleminės sritys, labiau susitelkiama į jas, tikslo efekto kriterijus, laukiamo rezultato kriterijus ir orientuojamasi ne į formalius, o į tikrąjį rezultatą parodančius veiksmus (Kiškis et al., 2014, p. 353). Dabartinė programa pažymi, kad 2011–2014 metų programos įgyvendinimo rezultatai rodo gerėjančią Lietuvos situaciją kovojant su korupcija, iškelto tikslo įgyvendinimą. Rezultatams įtakos turėjo nuoseklus Nacionalinės kovos su korupcija 2011–2014 metų programos įgyvendinimo priemonių plano vykdymas (Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarimas). Taip pat Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba prisidedanti prie kovos su korupcija yra pateikusi problemas susijusias su korupcijos rizikos veiksniais teismų ir teisėsaugos institucijų veikloje. Kiekvienais metais fiksuojama pavienių korupcijos atvejų teismų, prokuratūros ir advokatų veikloje, t. y. kyšininkavimo, dovanų ar nemokamų paslaugų, naudojamos informacijos teikimo suinteresuotiems asmenims, tarpininkavimo siekiant išvengti arba sumažinti gresiančias baudas. Visuomenė nėra linkusi pranešti apie kitų asmenų nesąžiningą elgesį. Be to, teisės aktų nuostatų, užtikrinančių pranešėjų apsaugą, nepakanka, todėl tobulintinas asmenų, pranešusių apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, dalyvaujančių jas atskleidžiant, apsaugos mechanizmas (Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarimas). Ši programa prisideda prie skaidrios ir antikorupcinės aplinkos kūrimo šalies institucijose ir be abejo teismuose, kadangi institucijoms yra nustatytos konkrečios veikimo sritys kovojant prieš korupciją ir dėl to, institucijoms tenka didelė atsakomybė užtikrinti skaidrų teismų darbą.

Be abejo, magistro darbo pabaigai svarbu aptarti ir Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos teismuose atliktos korupcijos rizikos analizės išvadoje pateiktus pasiūlymus nacionalinei teismų administracijai mažinti korupcijos plitimą teismuose (Nacionalinė teismų administracija, 2019). Kadangi pastaroji, kaip jau anksčiau minėta, užima svarbią poziciją kovojant prieš korupciją ir yra pagrindinė institucija kovojanti prieš šią nusikalstamą veiklą Lietuvoje.

Atlikus analizę nustatyta, kad korupcijos rizika bylų paskirstyme teisėjams ir teisėjų kolegijų sudarymo bei atrankos kolegijų sudaryme Lietuvos Aukščiausiajame Teisme egzistuoja. Pastebėtina, kad Korupcijos rizikos analizės objektai buvo ne visi Lietuvos Respublikos teismai: analizuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, Vilniaus apygardos, Kauno apygardos, Vilniaus apygardos administracinio, Vilniaus miesto apylinkės, Alytaus apylinkės ir Panevėžio apylinkės teismų veikla minėtose srityse (Nacionalinė teismų administracija, 2019). Analizės išvadoje pateikti Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos pasiūlymai ir priemonės kaip galima sumažinti korupciją teismuose:

1. Tobulinti Lietuvos teismų informacinę sistemą (toliau tekste – LITEKO) – bylų paskirstymo procedūrą atliekant privalomųjų žingsnių principu tam, kad būtų išvengta techninių klaidų ir klaidingų paskyrimų. Siūloma įdiegti naujus LITEKO funkcionalumus, integracines sąsajas su LITEKO2. Užtikrinti teisėjų kolegijų sudarymo atsitiktinumą ir užtikrinti, kad kolegijų generavimo procedūros nebūtų nuspėjamos visuose teismuose;
2. Automatiškai tikrinti ar teisėjas nedalyvavo nagrinėjant bylas žemesnės instancijos teismuose;
3. Užtikrinti, kad visuose teisėjų skyrimo protokoluose būtų nurodomi ir viešai matomi duomenys apie teisėjų pašalinimą bylos paskirstymo metu, pavyzdžiui, teisėjo laikino nedarbingumo laikotarpis būtų pažymėtas bylos paskyrimo protokole;
4. Užtikrinti, kad sistemoje būtų saugoma ir teismams prieinama (matoma) visa pirminių duomenų įvedimo (koregavimo) istorija: vartotojo vardas, koregavimo data, koregavimo turinys. Nacionalinės teismų administracijos Vidaus audito skyrius nuo 2021 m. planuoja sudaryti teismų vidaus audito programas, į vidaus audito apimtį įtraukdamas papildomą bylų skirstymo temą;
5. Modernizuojant LITEKO tobulinti teisėjams tenkančio krūvio apskaičiavimo tvarką ir formules, atsižvelgiant į jiems paskirtų bylų sudėtingumą ir skaičių per tam tikrą periodą,

posėdžių planavimą, kitus teismų pasiūlytus aspektus, turinčius įtakos teisėjų darbo krūvio tolygumui užtikrinti.⁶

Tai ne vieninteliai Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos pasiūlymai, tačiau pastaraisiais metais labiausiai aptarti ir pasiūlyti teismams, kurių turi būti imtasi teismuose tam, kad būtų sumažintos bet kokios galimybės korupcijai rasti.

Kaip galima pastebėti Lietuva imasi daug priemonių, kurios padeda kovojant prieš korupciją. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba atlieka korupcijos rizikos analizę institucijose, įvertina ar įstaigose, taip pat ir teismuose, yra buvę bandymų, pažeidžiant teisės aktų nustatytą tvarką, paveikti įstaigos darbuotojus ar jų priimamus sprendimus, nustato ar yra tobulintina valstybės įstaigos veiklos priežiūros sistema ar gauta kitos informacijos apie korupcijos apraiškas valstybės veikloje (operatyvinė informacija, gyventojų skundai ir pareiškimai, visuomenės informavimo priemonių pateikiama bei kita informacija) (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 8 d. nutarimas).

Taigi, ne kartą jau buvo minėta, pasitikėjimas teisingumo sistema yra be galo svarbus, kadangi teisinėje valstybėje visuomenė turi teisę tikėtis, kad bus priimami teisingi sprendimai. Dėl šios priežasties būtina užtikrinti korupcijos prevenciją teismuose, nes kovojant prieš nusikalstamą veiką prevencinėmis priemonėmis, bus galima užtikrinti skaidresnį teismų darbą. Žinoma, svarbu nepamiršti, kad norint ugdyti sąmoningą visuomenę, kuri galėtų prisidėti prie korupcijos mažinimo teismuose, būtina ją šviesti apie tai, kas yra laikoma korupcija ir kodėl būtina apie bet kokią nusikalstamą veiką nebijoti pranešti atitinkamoms institucijoms padėsiančioms suvaldyti korupciją.

⁶ Nacionalinė teismų administracija „Dėl Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos teismuose atliktos korupcijos rizikos analizės išvadoje pateiktų pasiūlymų nacionalinei teismų administracijai įgyvendinimo“ (2019). Nr. 4R-1680-(1.13) ir STT. *Korupcijos rizikos analizė* (2019) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.stt.lt/naujienos/7464/_2019-8/pasigendama-skaidrumo-bylu-paskirstyme-teismuose:2743.

Išvados

1. Kiekviena valstybė korupcijos sampratą apibrėžia savaip. Tą savitumą lemia vyraujanti politika, susiformavusios tradicijos, požiūris į tam tikras elgesio taisykles. Tačiau tinkamiausias apibrėžimas šiame magistro darbe yra tai, jog korupcija (teismuose) yra nusikalstama veika, piktnaudžiavimas suteiktomis teisėmis ar patikėta galia, siekiant asmeninės naudos sau ar (ir) siekiant naudos tretiesiems asmenims.
2. Nors ir stengiamasi suvienodinti teisės aktus, skirtus kovoti prieš korupciją tarp Europos Tarybos valstybių, tačiau valstybės pačios gali sureguliuoti ir reguliuoja nacionalinius teisės aktus, taikančius sankcijas už padarytą korupcinę veiką. Bet reikia pastebėti, kad nustatytos sankcijos yra nepakankamos ir neatgrasančios priemonės norint nubausti už padarytą nusikalstamą veiką. Todėl yra priimamos papildomos antikorupcinės programos ir priemonės, užkertančios kelią korupcijos atsiradimui.
3. Tai, kad korupcija turi latentškumo bruožą, visų svarbiausia lemia tai, jog visuomenei sunku pasitikėti teisingumą vykdančiomis ir teisėsaugos institucijomis. Didele dalimi prie tokios visuomenės baimės prisideda ir žiniasklaidoje klaidingai pateikiama informacija, neatsižvelgianti į nekaltumo prezumpcijos principą apie tai, kad teisėjai (teismai) yra korumpuoti. Tokia informacija sukuria išankstinę, klaidingą nuomonę apie teismų darbą. Norint to išvengti, būtina šviesti visuomenę apie tai, kad prie nusikalstamų veikų sustabdymo galėtų prisidėti ir jie, nebūdami abejingi, o pranešdami apie jų manymu pasireiškusią korupcinę veiką. O jau teisėsaugos institucijos žinos kokių veiksmų imtis, kad tokia veika būtų sustabdyta ir nebūtų viešai ir klaidingai apkaltinti nekalti asmenys.
4. Pagrindinės priežastys lemiančios korupcijos atsiradimą, tai – skaidrumo trūkumas teismuose (kliūtys visuomenei prieinamomis priemonėmis gauti informaciją), nepakankamai geros darbo sąlygos (maži teismų darbuotojų ir teisėjų atlyginimai lyginant su jiems tenkančiu darbo krūviu, nepakankamos socialinės garantijos ir išmokos, prastas darbinis klimatas, t. y. psichologinė įtampa ir stresas), teismų darbuotojų bendro supratimo apie korupciją nebuvimas, teisėjų patiriamas spaudimas iš aplinkinių asmenų (įtaka teisėjui per atrankos ir vertinimo sistemas), vadovybės įtaka teisėjams, priimant sprendimus, asmeninės darbuotojų pažangos trūkumas bei moralinės vertybės.
5. Institucijos prisidedančios prie korupcijos prevencijos teismuose (bei kitose institucijose) užtikrinimo turi vieną bendrą tikslą – užkirsti kelią bet kokiam korupcijos plitimui šalyse.

Valstybių prieš korupciją grupė (GRECO), Konsultacinė Europos teisėjų taryba (CCJE), Europos kovos su sukčiavimu tarnyba (OLAF) bendrai užtikrina, kad valstybėse narėse vyrautų kaip įmanoma labiau vienoda teisės aktų sistema, kuri kovotų prieš korupciją. Nacionaliniu lygmeniu korupcijos prevenciją teismuose užtikrina pagrindinė institucija - Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba. Prie prevencijos teismuose tiesiogiai prisideda Nacionalinės teismų administracijos Antikorupcinė komisija bei teisėjų garbės teismas. Ir tai dar ne visos institucijos, nes siekiant maksimalių rezultatų norint užkirsti kelią korupcijai rasti, reikia plėsti prevencinių priemonių kūrimą, o tai geriausiai gali padaryti specializuotos institucijos.

6. Lietuva vadovaujasi užsienio institucijų kovojančių prieš korupciją rekomendacijomis ir kuriant teisės aktus ir antikorupcines programas galima pastebėti, kad daugeliu atveju jas yra jau integravusi į nacionalinę teisę. Korupcijos prevencijai teismuose yra sukurta ne viena priemonė, o tai tik parodo, kad turėti tik teisės aktus arba tik antikorupcines programas nepakanka. Norint užkirsti kelią korupcijos plitimui reikia imtis visumos priemonių ir jas taikyti visas kartu. Tai ir visuomenės švietimas bei informavimas, korupcinių faktų paviešinimas, socialinių garantijų teisėjams užtikrinimas, kartu teismų darbo tobulinimas, teisėjų kvalifikacijos kėlimas, griežta jų atsakomybė ir įstatymų laikymasis.
7. Lietuva imasi tikrai daug antikorupcinių priemonių, kurios padeda kovojant prieš korupciją prevencinių priemonių teismuose kontekste. Šiuo metu, lyginant su kitomis užsienio šalimis, panašu, kad Lietuva imasi teisingų priemonių korupcijos prevencijai teismuose užtikrinti, tačiau būtina reaguoti į bet kokius pokyčius valstybėje, nes korupcija kaip gyvas organizmas išmoksta prisitaikyti ir sugalvoti naujų būdų kaip apeiti dabartines antikorupcines priemones. Todėl korupcijos prevencijos reguliavimas ir antikorupcines programas nėra pakankamos, nes visada bus susiduriama ir su žmogaus moralės klausimu, kurį kartais sunku nuspėti ir pakreipti į vieną, ar į kitą pusę.
8. Svarbiausias dalykas valstybei yra žmogus, nagrinėjamu atveju – teisėjas, dirbantis teisme. Ir tik nuo abipusio tarpusavio ryšio: iš vienos pusės visuomenės pasitikėjimo teismų darbu, jo priežiūros, nepriklausomumo ir socialinių garantijų užtikrinimo, o iš kitos pusės – teisėjo, kaip svarbiausio teisingumo vykdytojo, profesionalumo, sąžiningumo, moralinių savybių ir gimsta tas nepakantumas korupcinio pobūdžio nusiklastomoms apraiškoms išgyvendinti.

Šaltinių sąrašas

Teisės norminiai aktai:

Tarptautinės konvencijos, rekomendacijos:

Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos (2002). *Valstybės žinios*, 23-853.

Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją (2006). *Valstybės žinios*, 136-5145.

Konsultacinė Europos teisėjų taryba (CCJE). Didžioji teisėjų chartija. (2010). Strasbūras. Neoficialus vertimas.

Konstitucija, kodeksai, įstatymai:

Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.

Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 41-1162.

Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 57-2297.

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 17-649.

Nutarimai:

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 8 d. nutarimas Nr. 1601 „Dėl korupcijos rizikos analizės atlikimo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 98-4339.

Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarimas Nr. XII-1537 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos patvirtinimo“. TAR, 3856.

Teisėjų tarybos 2012 m. spalio 12 d. nutarimu Nr. 13P-157-(7.1.2) „Lietuvos Respublikos teismų antikorporacinė programa.“ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.

Įsakymai ir kiti poįstatyminiai teisės aktai:

Teismo pirmininko 2019 m. kovo 22 d. įsakymas Nr. (1.4)-1T-15 “Dėl Lietuvos Respublikos teismų antikorporacinės programos įgyvendinimo Lietuvos Aukščiausiajame Teisme priemonių planas 2019-2020 metams.”

Lietuvos apeliacinio teismo pirmininko 2020 m. gruodžio 7 d. įsakymas Nr. T-96 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų antikorupcinės programos įgyvendinimo Lietuvos apeliaciniame teisme priemonių plano 2021-2022 metams.”

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininko 2020 m. gruodžio 22 d. įsakymas Nr. TP-... „Dėl Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo antikorupcinės programos įgyvendinimo priemonių planą 2021-2022 metams.”

Nacionalinės teismų administracijos išvada „Dėl Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos teismuose atliktos korupcijos rizikos analizės išvadoje pateiktų pasiūlymų nacionalinei teismų administracijai įgyvendinimo“ (2019). Nr. 4R-1680-(1.13).

Nacionalinės teismų administracijos Antikorupcinės komisijos darbo reglamentas (2021). Nacionalinės teismų administracijos direktoriaus 2021 m. sausio 6 d. įsakymu Nr. 6P-1-(1.1).

Specialioji literatūra:

Aleknevičienė. J. (2012-2013). *Lietuvos „kova“ su korupcija: kodėl nepastebime pažangos?* Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.

Commission of the European Communities (2003). *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European economic and social committee.* Brussels.

Consultative Council of European Judges (CCJE). CCJE Opinion No. 21 (2018). *Preventing Corruption Among Judges* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/ccje-2018-3e-avis-21-ccje-2018-prevent-corruption-amongst-judges/16808fd8dd> [žiūrėta: 2020 m. gruodžio 20 d.].

Europos Komisija. (2014). *Apie Europos Sąjungos politiką. ES kova su sukčiavimu ir korupcija.* Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras.

Europos Komisija. (2014). *Komisijos ataskaita tarybai ir Europos Parlamentui. ES kovos su korupcija ataskaita* [interaktyvu], Briuselis. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_lt.pdf [žiūrėta: 2021 m. vasario 19 d.].

Group of States against Corruption. (GRECO). (2020). *Council of Europe portal* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.coe.int/en/web/greco/about-greco> [žiūrėta: 2021 m. vasario 19 d.].

Group of States against Corruption (GRECO). (2019). *Second Compliance Report* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.coe.int/fr/web/greco/evaluations/lithuania> [žiūrėta: 2020 m. gruodžio 20 d.].

Kiškis. A., Justickaja. S., Uscila. R., Justickis. V. (2014). *Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prevencijos perspektyvos*. Mykolo Romerio universitetas. ISBN 978-9955-19-687-7 (elektroninė versija).

Michailovič. I. (2005). Korupcijos apibrėžimo problematika. *Teisė*. p.110-121.

Raudonienė. A. (2002). Modernėjanti klasikinio korupcijos apibrėžimo Lietuvoje kaita. *Jurisprudencija*. p. 114-121.

Sakalauskas. G., Dobrynina. M., Justickaja. S., Kalpokas. V., Mališauskaitė-Simanaitienė. S., Nikartas. S., Pocienė. A. ir Zaksaitė. S. (2011). *Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai*. Teisės institutas.

Kiti šaltiniai:

Elektroniniai leidiniai:

BBC News. *Trial of ex-president Sarkozy a landmark for France* [interaktyvus] (modifikuota 2020-11-23). Prieiga per internetą: <https://www.bbc.com/news/world-europe-55015479> [žiūrėta: 2020 m. gruodžio 30 d.].

Diena.lt. *Teisėjų garbės teismas nusprendė atidėti V. Savickienės bylą* [interaktyvus] (modifikuota 2010-09-17). Prieiga per internetą: <https://www.diena.lt/naujienos/salies-pulsas/teiseju-garbes-teismas-nusprende-atideti-vsavickienes-byla-223482> [žiūrėta: 2021 m. sausio 2 d.].

Diena.lt. *Teismas pripažino Teisėjų tarybos patarimą atleisti E. Laužiką neteisėtu*. [Interaktyvus] (modifikuota 2020-11-10). Prieiga per internetą: <https://www.diena.lt/naujienos/vilnius/nusikaltimai-ir-nelaimes/teismas-skelbs-sprendimabuvusio-lat-teisejo-e-lauziko-gince-del-atleidimo-995263> [žiūrėta: 2021 m. sausio 3 d.].

Lietuvos Respublikos terminų bankas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://terminai.vlkk.lt/paieska?search=korupcija&limit=15> [žiūrėta: 2020 m. gruodžio 15 d.].

Lietuvos teismai. *Byla, kurioje teisėjas kaltinamas davęs kyšį kitam teisėjui už palankų sprendimą, perduodama iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka* [interaktyvus] (modifikuota 2019-11-25). Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/byla-kurioje-teisejas-kaltinamas-daves-kysi-kitam-teisejui-uz-palanku-sprendima-perduodama-is-naujo-nagrineti-apeliacine-tvarka/916> [žiūrėta: 2020 m. lapkričio 14 d.].

Lrt.lt. *Teisėjų taryba: steigama tarpinstitucinė darbo grupė antikorupcinei aplinkai teismuose stiprinti* [interaktyvus] (modifikuota 2019-03-08). Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/721080/teiseju-taryba-steigiama-tarpinstitucine-darbo-grupe-antikorupcinei-aplinkai-teismuose-stiprinti> [žiūrėta: 2021 m. vasario 22 d.].

15min. *Neteisėtų STT veiksmų kaina – 50 tūkst. eurų: valstybė mokės buvusiai teisėjai už sugriautą reputaciją* [interaktyvus] (modifikuota 2020-07-14). Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiirnelaimes/neteisetu-stt-veiksmu-kaina-50-tukst-euru-valstybe-mokes-buvusiai-teisejai-uz-sugriauta-reputacija-59-1346002> [žiūrėta: 2021 m. sausio 2 d.].

Nacionalinė teismų administracija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/nacionaline-teismu-administracija/korupcijos-prevensija/140> [žiūrėta: 2021 m. vasario 1 d.].

Sekundė. *Už teisėjo mantiją – 150 tūkst. eurų* [interaktyvus] (modifikuota 2019-02-28). Prieiga per internetą: <https://sekunde.lt/leidinys/sekunde/uz-teisejo-mantija-150-tukst-euru/> [žiūrėta: 2020 m. sausio 2 d.].

STT. Lietuvos korupcijos žemėlapis. (2019) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.stt.lt/doclib/giuhqug7us97jv6g2qt6b2jngqbdz58> [žiūrėta: 2021 m. vasario 19 d.].

STT. *Korupcijos rizikos analizė* (2019) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.stt.lt/naujienos/7464/_2019-8/pasigendama-skaidrumo-bylu-paskirstyme-teismuose:2743 [žiūrėta: 2020 m. lapkričio 14 d.].

Tarptautinių žodžių žodynas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://tzz.lt/k/korupcija/> [žiūrėta: 2020 m. gruodžio 6 d.].

The LawReviews. *The Ant-Bribery and Anti-Corruption Review - Edition 9. France* [interaktyvus] (modifikuota 2020-11-30). Prieiga per internetą: <https://thelawreviews.co.uk/edition/the-anti-bribery-and-anti-corruption-review-edition-9/1235241/france> [žiūrėta: 2020 m. gruodžio 30 d.].

The World Bank. *Anticorruption Fact Sheet* [interaktyvus] (modifikuota 2020-02-19). Prieiga per internetą: <https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2020/02/19/anticorruption-fact-sheet> [žiūrėta: 2021 m. kovo 17 d.].

Transparency International (2020). *Corruption Perceptions Index 2019* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.transparency.org/en/cpi/2019/index/nzl> [žiūrėta: 2020 m. gruodžio 19 d.].

Transparency International. *What is Corruption?* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.transparency.org/en/what-is-corruption> [žiūrėta: 2021 m. kovo 17 d.].

Santrauka

Korupcijos prevencija teismuose

Monika Žižiūnaitė

Magistro darbe analizuojamos prevencinės priemonės, kurių yra imamasi norint užkirsti korupcijos radimuisi teismuose. Be kita ko, magistro darbe nagrinėjami ir kiti aspektai glaudžiai susiję su valstybių siekiu užkirsti kelią korupcijos plitimui. Pirmoje darbo dalyje nagrinėjama korupcijos samprata kaip tokia. Pateikiant ir išnagrinėjant ne vieną korupcijos sampratos apibrėžimą išrenkamas tinkamiausias šios magistro darbo temos kontekste. Korupcija teismuose laikoma nusikalstama veika, piktnaudžiavimu suteiktomis teisėmis ar patikėta galia, siekiant asmeninės naudos sau ir siekiant naudos tretiesiems asmenims. Vėliau išskiriamos korupcijos formos ir tai, kokios sankcijos (baudžiamumas) gali būti taikomas, jeigu nebus laikomasi nustatytų teisės aktų normų. Magistro darbe pabrėžiamas šios nusikalstamos veikos latentiskumas ir priežastys lemiančios tai. Antroje darbo dalyje išdėstomos korupcijos atsiradimą lemiančios priežastys užsienio ir Lietuvos teismuose. Trečia dalis supažindina su institucijomis, kurios įdeda didelį indėlį, kovojant su korupcija teismuose, užtikrina, kad valstybės priimtu reikiamus teisės aktus ir antikorupcines programas. Paskutinioji dalis, kuri parodo, kad egzistuojant korupcijai, esamų baudžiamųjų ir drausminių sankcijų skyrimas yra nepakankama priemonė kovoje prieš korupciją. Todėl tokių priemonių nepakankamumas lemia ir antikorupcinių programų kūrimą. Šioje dalyje atskleidžiami korupcijos prevencijos standartai užsienyje ir jų pritaikymas Lietuvoje. Analizuojant magistro darbo temą atskleisti pagrindiniai prevenciniai Lietuvos nacionalinės teismų administracijos ir Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos pasiūlymai teismams kovoje prieš korupciją.

Summary

Prevention of Corruption in Courts

Monika Žižiūnaitė

The master's thesis analyzes the preventive measures that are taken to prevent corruption in the courts. Among other things, the master's thesis examines other aspects closely related to the aspiration of countries to prevent the spread of corruption. The first part of the thesis examines the concept of corruption. By presenting and examining several definitions of the concept of corruption, the most appropriate one is selected in the context of this master's thesis. Corruption in the courts is considered a criminal offence, an abuse of rights granted or power entrusted to one for the benefit of third parties. Subsequently, the forms of corruption and the sanctions (criminality) that can be applied in case of non-compliance with the established legal norms are distinguished. The master's thesis emphasizes the latency of this crime and the reasons for it. The second part of the work sets out the reasons for the emergence of corruption in foreign and Lithuanian courts. The third part introduces the institutions that make a significant contribution to the fight against corruption in the courts, ensuring that countries adopt the necessary legislation and anti-corruption programs. The last part, which shows that in the presence of corruption, the imposition of existing criminal and disciplinary sanctions is an insufficient tool in the fight against corruption. Therefore, the inadequacy of such measures also determines the development of anti-corruption programs. This section reveals corruption prevention standards abroad and their application in Lithuania. Analyzing the topic of the master's thesis, the main preventive proposals of the Lithuanian National Courts Administration and the Special Investigation Service of the Republic of Lithuania for the courts in the fight against corruption were revealed.